Veien til et bærekraftig Viken - regional planstrategi 2020-2024

Vedtatt av Viken fylkesting 18. desember 2020.

Planstrategien gjelder inntil videre for Østfold fylkeskommune.

Innholdsfortegnelse

1 Forord og innledning

2 Kunnskapsbasert planlegging

3 Hva forventes av Viken?

3.1 Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging

3.2 FNs bærekraftsmål

4 Hvordan jobber vi for å nå bærekraftsmålene?

4.1 Seks innsatsområder for bærekraft

4.2 Fire virkemiddelkategorier for å jobbe med de seks innsatsområdene

4.3 Samarbeid på tvers av fylkesgrenser

4.4 God medvirkning

4.5 Covid-19

5 Vi er Viken

5.1 Regionale utviklingstrekk

6 Slik leser du målstrukturen

7 Langsiktige utviklingsmål for Viken

7.1 Natur, klima og planetens tålegrense

7.2 God livskvalitet og like muligheter

7.3 Grønn og rettferdig verdiskaping

7.4 Omstilling og tillit

7.5 Sammen skaper vi Viken

8 Seks innsatsområder for bærekraftig utvikling

8.1 Innsatsområde 1: Livskvalitet, velferd og like muligheter

8.1.1 Mål for innsatsområdet:

8.1.2 Utfordringer og muligheter:

8.1.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 1:

8.2 Innsatsområde 2: Bærekraftig og rettferdigøkonomisk system

8.2.1 Mål for innsatsområdet

8.2.2 Utfordringer og muligheter

8.2.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 2:

8.3 Innsatsområde 3: Bærekraftig arealbruk, matproduksjon og ernæring

8.3.1 Mål for innsatsområdet

8.3.2 Utfordringer og muligheter:

8.3.3 Samhandling og virkemidler innsatsområde 3:

8.4 Innsatsområde 4: Redusert klimagassutslipp og energiomlegging

8.4.1 Mål for innsatsområdet:

8.4.2 Utfordringer og muligheter:

8.4.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 4:

8.5 Innsatsområde 5: Helhetlig by- og stedsutvikling

8.5.1 Mål for innsatsområdet:

8.5.2 Utfordringer og muligheter:

8.5.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 5:

8.6 Innsatsområde 6: Miljø, økosystem og biologisk mangfold

8.6.1 Mål for innsatsområdet:

8.6.2 Utfordringer og muligheter:

8.6.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 6:

---

9 Planbehov

9.1 Prinsipper for plansystemet

9.2 Tverrgående temaer

9.3 Valg av planer

9.4 Regionalt planarbeid

9.5 Planbehov i perioden

9.5.1 Regional plan for økt livskvalitet, deltakelse og likeverd

9.5.2 Regional plan for kompetanse og verdiskaping

9.5.3 Regional plan for areal og mobilitet

9.6 Oversikt eksisterende versus nye planer

9.7 Fylkesrådets prioriterte temaer

9.8 Plan- og styringssystem for Viken fylkeskommune

10 Planvirkemidler

11 Begrepsliste – Regional planstrategi for Viken

1 Forord og innledning

Forord

Fylkesrådsleder Tonje Brenna

Foto: Tilnærmet Lik /Morten Q. Hommersand

«Veien til et bærekraftig Viken» - regional planstrategi 2020-2024 – ble vedtatt av fylkestinget i Viken 18. desember 2020. Dette er hele Viken-samfunnets overordnede plan. Den sier noe om hvordan vi best skal ta vare på jorda vår. Om hvordan vi vil at samfunnsutviklingen skal være. Og om hvordan alle innbyggere i hele Viken, både i bygd og by, skal leve gode og meningsfulle liv, med muligheter for utdanning og jobb i trygge og gode nærområder. Kort sagt: Dette er planen over alle planer.

Vi legger FNs bærekraftmål og planetens tålegrenser til grunn for alt vi gjør. Planstrategien gir oss retning og mål som beskriver framtidens bærekraftige Viken-samfunn. Den peker på utfordringer og muligheter. I arbeidet med bærekraft må vi tenke helhet og sammenheng. Det er mer komplisert enn å se hvert mål hver for seg, men hvis vi skal klare å gjøre de gjennomgripende endringene som må til for å nå bærekraftmålene må vi jobbe på tvers av fag, sektor og forvaltningsnivå.

Å gi strategisk retning til samfunnsutviklingen gjennom regional planstrategi og regionale planer er en viktig del av fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle. Prosessen vi har hatt med offentlige, private og frivillige aktører i Viken underveis har skapt gjensidig kunnskap om, og forståelse for, våre ulike perspektiver, og eierskap til felles utfordringer. I arbeidet med planstrategien har vi hele veien fått svært viktige konkrete innspill fra aktører og samarbeidspartnere fra hele vårt nye fylke. Dette gode samarbeidet er avgjørende å bygge videre på.

Våren 2020, midt i arbeidet med planstrategien, ble verden rammet av en global pandemi. Koronasituasjonen viste tydelig hvor avhengig vi er av hverandre, og hvor viktig det er at vi fra alle verdenshjørner jobber sammen. Samfunnsutviklingen må ses i et lokalt, regionalt og globalt perspektiv.

Dette er bare begynnelsen. En av oppgavene til en regional planstrategi er å bestemme hvilke regionale planer som skal lages i de neste årene. Vedtaket sier at Viken-samfunnet nå skal i gang med tre brede tematiske regionale planer. I arbeidet med disse planene skal vi sammen bygge de strategiene, virkemidlene og partnerskapene som skal til for å nå målene vi setter oss. Slik skaper vi den bærekraftige framtiden planstrategien beskriver. En framtid der mennesker kan leve gode liv og realisere sine drømmer, med trygghet for helse og arbeid, og tilgang på rik natur i et stabilt klima.

Tonje Brenna
fylkesrådsleder

Innledning

Del 1: Som en del av medvirkningen er det gjennomført en rekke arbeidsverksteder og innspillsmøter første halvår 2020. Mer enn 1500 innspill til regional planstrategi er samlet inn fra ulike aktører i Vikensamfunnet. Her fra et arbeidsverksted for å identifisere utfordringer og muligheter.

Foto: Jørn Haabeth/Viken fylkeskommune

Innbyggerne i Viken skal sammen utvikle det nye fylket til en bærekraftig region. Regional planstrategi viser hvordan vi skal gjøre det. Planstrategien redegjør for regionale utviklingstrekk, fastsetter langsiktige samfunnsmål og prioriterer hvilke spørsmål vikensamfunnet skal behandle i videre regional planlegging. Hensikten er å få alle gode krefter til å sette en felles kurs for utviklingen i fylket.

Regional planstrategi er det eneste lovpålagte dokumentet for planlegging på regionalt nivå etter plan- og bygningsloven (plan- og bygningsloven §7-1). Det er fylkestinget i Viken som vedtar regional planstrategi.

Dokumentet behandler viktige temaer som klima og miljø, folkehelse, utdanning, arbeidsliv og kultur. Prioriteringene i regional planstrategi påvirker og vil ha betydning for alle i Viken. Likeledes er det mange mennesker og organisasjoner som må bidra for at vi skal nå målene vi setter oss.

Demokrati og ytringsfrihet er grunnleggende for utviklingen av Viken.

For å komme frem til felles forståelse av fylkets utfordringer og muligheter, har det vært viktig med godt samarbeid og god dialog med vikensamfunnet. Mange mennesker og organisasjoner har deltatt i arbeidet.

Regional planstrategi viser vei mot et bærekraftig Viken. Vi skal jobbe for å oppnå FNs bærekraftsmål, og vi skal ha en utvikling innenfor planetens tålegrense.

Figur 1. Regional planstrategi, de ulike fasene i utviklingen av Regional planstrategi.

2 Kunnskapsbasert planlegging

Planer, strategier og beslutninger må bygge på et oppdatert og grundig kunnskapsgrunnlag. Kunnskapsgrunnlaget for regional planstrategi består av både interne og eksterne analyser. Hovedrapporten heter «Vi i Viken». Den bygger på et omfattende tallmateriale, som er samlet i Viken fylkeskommunes statistikkbank.

Statistikkbanken er organisert etter FNs 17 bærekraftsmål og oppdateres fortløpende. Tallmaterialet er brutt ned på lavest mulig geografisk nivå, og er åpent og tilgjengelig for alle.

Kunnskapsgrunnlaget kan ses i sin helhet her. (PDF, 34 MB)

3 Hva forventes av Viken?

3.1 Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging

Regjeringen legger frem nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging hvert fjerde år. Kommuner og fylkeskommuner skal følge opp forventningene i arbeidet med planstrategier og øvrige planer.

Regjeringen peker på fire utfordringer samfunnet står overfor:

- å skape et bærekraftig velferdssamfunn
- å skape et økologisk bærekraftig samfunn gjennom blant annet en offensiv klimapolitikk og en forsvarlig ressursforvaltning
- å skape et sosialt bærekraftig samfunn
- å skape et trygt samfunn for alle

Regjeringen har i tillegg besluttet at FNs bærekraftsmål er det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største utfordringer, og at de 17 bærekraftsmålene skal ligge til grunn for samfunns- og arealplanlegging.

Staten utarbeider statlige planretningslinjer for å konkretisere de nasjonale forventningene. Disse skal også danne grunnlag for regional planlegging.

3.2 FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringer innen 2030. Bærekraftsmålene inngår i FNs Agenda 2030 og består av 17 mål for en bærekraftig utvikling, samt en erklæring om hvordan verden skal oppnå denne utviklingen innen 2030.

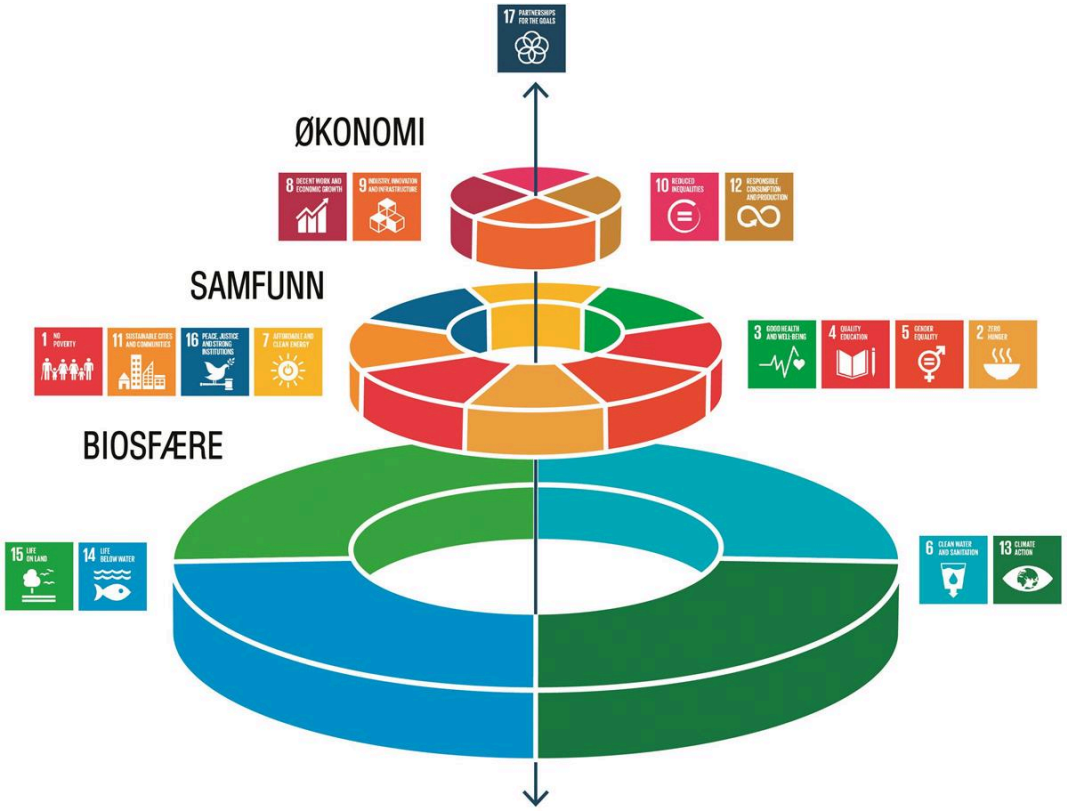

Figur 2. FNs bærekraftsmål. Norsk oversettelse ved FN-sambandet.

Fylkestinget i Viken vedtok 12. desember 2019 at FNs bærekraftsmål skal danne rammen og premissene for regional planstrategi. Regional planstrategi er fylkeskommunens fremste verktøy for å utforske, utforme og utløse regionale samarbeid innenfor ulike samfunnsområder. Gjennom prosessen med regional planstrategi har vi utformet fem langsiktige utviklingsmål for Viken. Utviklingsmålene er i tråd med det overordnede formålet i 2030-agendaen: Å sikre bærekraft for mennesker og planeten innen år 2030.

I dag vet vi at økonomi, ulikhet og miljø påvirker hverandre gjensidig. Vi vet også at verdens klima og miljøsystemer svekkes på en måte som kan være en trussel for fremtidig samfunnsliv. Å løse klimaendringene handler om å redusere klimagassutslipp og samtidig håndtere de miljømessige, sosiale og økonomiske konsekvensene av pågående klimaendringer.

Denne kunnskapen gjør at det er naturlig for Viken å legge planetens tålegrense til grunn for vårt arbeid. Figuren under viser at klima, natur og miljø er en forutsetning for å nå både de sosiale og økonomiske bærekraftsmålene.

Figur 3. Figuren viser hvordan økonomi og samfunn henger sammen med, og er avhengig av av biosfæren. Azote Images for Stockholm Resilience Centre, Stockholm Universitet. Figuren er oversatt til norsk av Tank Design for Viken fylkeskommune.

4 Hvordan jobber vi for å nå bærekraftsmålene?

4.1 Seks innsatsområder for bærekraft

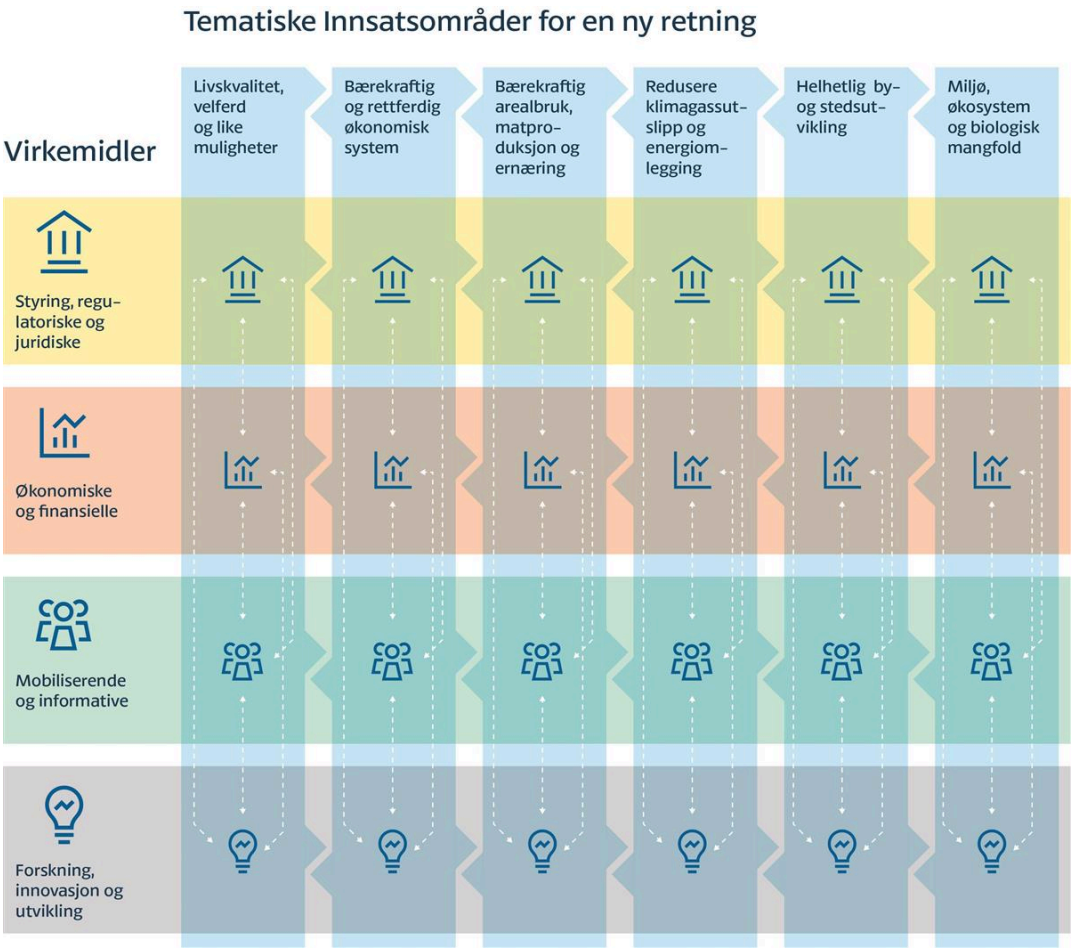
Hvert år utarbeider FN en status for arbeidet med bærekraftsmålene . De stiller spørsmålet: Er vi på rett vei? I 2019 var konklusjonen at selv om arbeidet går i riktig retning mot flere mål, må vi ta helt nye grep for å løse bærekraftutfordringene. Det FN sier, betyr at dette tiåret må preges av handling – med stor vekt på å arbeide helhetlig og intensivt med målene.

For å få til en ønsket samfunnsutvikling, er det ikke nok å jobbe kun med utvalgte bærekraftsmål. Det må mer gjennomgående og radikale endringer til. Vi må tenke nytt og arbeide på nye måter. Arbeidet innebærer å ta tak i årsakene til fattigdom, ulikhet, og klima- og miljøendringer. Tap av artsmangfold, utenforskap, dårlig helse, klimaendringer og andre store og komplekse utfordringer, berører ulike deler av samfunnet. Utfordringene er sammensatte, fra det internasjonale til det lokale. Det er store utfordringer som én aktør ikke vil kunne løse alene. Løsningene må finnes på tvers av forvaltningsnivåer, sektorer og fagområder.

Høsten 2019 lanserte FN en ekspertrapport – «The Future is Now» - om hvordan vi kan jobbe med bærekraftsmålene på en effektiv, fremtidsrettet og helhetlig måte. Ekspertpanelets modell definerer seks tverrfaglige innsatsområder som et verktøy for å nå målene i 2030-agendaen. De seks tverrfaglige innsatsområdene skal stimulere til samarbeid på tvers av fagområder og forvaltningsnivåer (stat, fylke, kommune) og motvirke en sektorisert tilnærming til problemløsning. Dette er i tråd med bærekraftsmålenes vektlegging av samarbeid for å nå Agenda 2030.

Ekspertpanelets modell har vært sentral i vårt arbeid med ny regional planstrategi for Viken.

I figur 4 gjengis de seks innsatsområdene for å oppnå en bærekraftig utvikling. Innsatsområdene beskrives nærmere under kapittelet om målstruktur.

Figur 4. Matrisen viser seks innsatsområder og fire virkemiddelkategorier for bærekraftig utvikling. Originalfigur er utviklet til Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019). Oversatt og videreutviklet av Tank Design for Viken fylkeskommune

4.2 Fire virkemiddelkategorier for å jobbe med de seks innsatsområdene

I dialog med vikensamfunnet har vi sett på hvordan vi sammen kan jobbe med de seks innsatsområdene i vår modell. Dialog er avgjørende for å få Vikens samlede virkemidler til å rette seg mot felles mål.

Vi har alle tilgang til ulike virkemidler. Reduksjon av klimagassutslipp er et eksempel på dette.

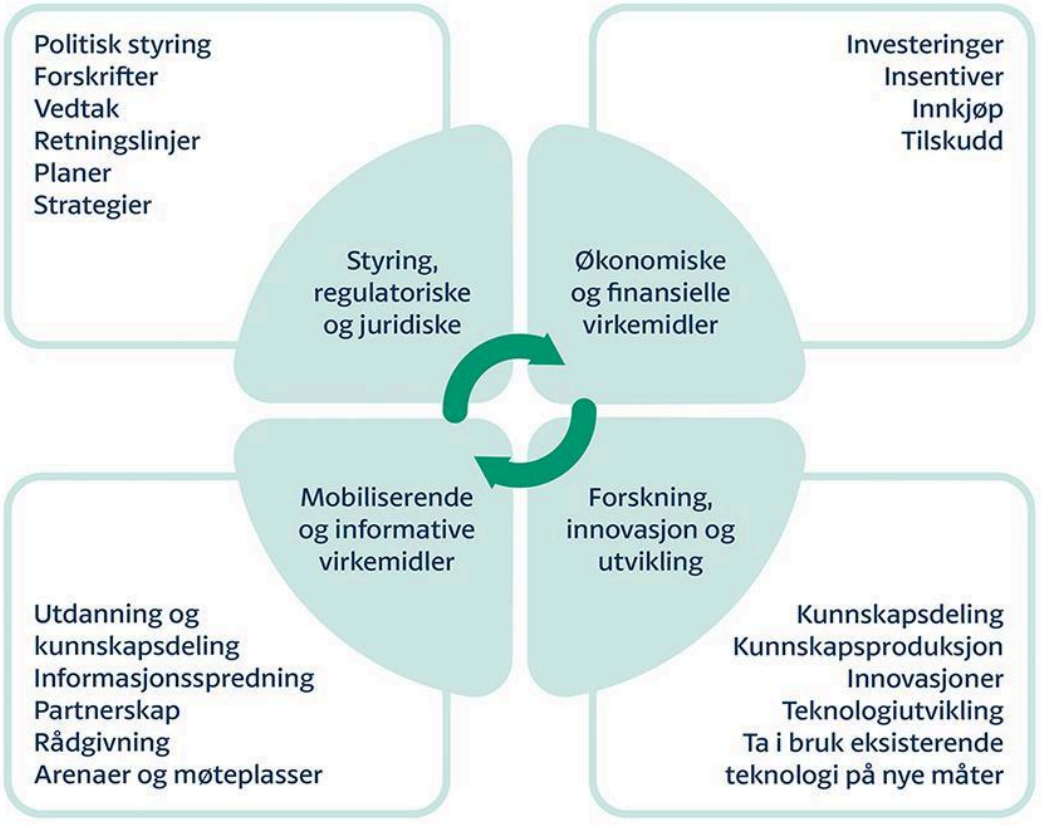
- Fylkeskommunen kan tilrettelegge for kollektivtransport.
- Kommuner spiller en viktig utviklerrolle som lokal planmyndighet.
- Staten kan lage lover eller planer for å stimulere til endring.

- Næringslivet kan ta i bruk energieffektive bygg, eller legge om produksjon slik at de slipper ut mindre klimagass.
- Arbeidsgivere kan tilrettelegge for mindre klimautslipp på arbeidsplassen. • Akademia kan utvikle kunnskapen vi trenger for å forstå klimasystemet og hva som kan redusere utslippene.
- Som individer kan alle personer ta valg i hverdagen som reduserer våre klimautslipp, eller vi kan skape innovasjon og nye løsninger som gjør samfunnet mer klimavennlig.

Dette er eksempel på hvordan vi alle – fylkeskommunen, kommuner, næringslivet, staten, arbeidsgivere og privatpersoner – har ulike muligheter til å skape endringer. Det er disse ulike mulighetene til å skape endring vi kaller virkemidler.

Med basis i et godt, oppdatert og tilgjengelig kunnskapsgrunnlag kan statlige, regionale og kommunale myndigheter skape nye og sterkere samarbeidsformer sammen med privat sektor, sivilsamfunnet og forsknings- og utviklingssektoren.

I samsvar med FNs metodikk har vi definert fire virkemiddelkategorier. Kategoriene vil hjelpe oss med å identifisere, kartlegge og systematisere samfunnets tilgjengelige virkemidler. Slik kan vi videreutvikle eksisterende partnerskap og finne nye måter å samarbeide på. Samtidig kan kategoriseringen hjelpe oss med å kombinere virkemidler på nye måter.

Mer vekt på samstyring øker behovet for at Viken fylkeskommune er en effektiv og god samarbeidspart, som sikrer bred involvering og åpenhet i viktige prosesser. Fylkeskommunen er

gjennom regionreformen tildelt en rolle som samfunnsutvikler. Det innebærer å vise strategisk retning, mobilisere næringsliv, sivilsamfunn og kultursektor, og å samordne egen og andre offentlige myndigheters virkemiddelbruk og myndighetsutøvelse i regionen. Samordning innebærer også et ansvar for å skape gode møteplasser, nettverk og partnerskap. Det legges opp til et tett samarbeid mellom fylkeskommunen og kommuneregionene i det nye fylket.

4.3 Samarbeid på tvers av fylkesgrenser

En fjerdedel av de eksisterende regionale planene i Viken er utarbeidet og inngått i samarbeid med nabofylker. Det er viktig å videreføre etablerte samarbeid som de tre tidligere fylkene har hatt med både tilgrensende fylker, over landegrenser, med kommuner og andre samarbeidspartnere. Det er særlig mange berøringspunkter i samarbeidet med Oslo.

Viken skal samarbeide tett med regioner og fylker som grenser til indre og ytre Oslofjord for å følge opp regjeringens helhetlige plan for Oslofjorden, og med de tilgrensende fylkene i fjellområdene om forvaltningen og utviklingen av våre fjellområder.

4.4 God medvirkning

Viken fylkeskommune har gjennomført en omfattende medvirkningsprosess i arbeidet med planstrategien. Vi ønsket å høre hva innbyggerne i Viken mener er viktig.

Kommunene er viktige for utviklingen av det nye fylket. Kommunene samarbeider i såkalte regionråd, og allerede i desember 2019 hadde vi møter om planstrategiarbeidet i ulike regioner. Regionrådene har vært involvert i arbeidet også senere i prosessen. Likeledes har administrasjonen i kommunene, næringslivet, frivillighet og innbyggere vært viktige dialogpartnere.

«Vikenbussen» hadde avtaler om besøk på om lag 40 ulike arenaer i fylket for å møte innbyggere og organisasjoner. På grunn av Covid-19 måtte vi avbryte ruten til Vikenbussen, og vi fikk ikke gjennomført alle planlagte arrangementer, arbeidsverksteder og besøk.

Til sammen ble det likevel gjennomført 59 møter med Viken-samfunnet. Ved hjelp av digitale verktøy har vi fått til en bred involveringsprosess i perioden med nasjonale restriksjoner. Vi har samlet over 1500 innspill til planstrategien. En intern referansegruppe med deltakere fra alle rådsområder i fylkeskommunen, samt en ekstern referansegruppe med deltakere fra blant annet regional stat, kommunesektor, interesseorganisasjoner, forskning og utviklingssektoren, arbeidslivets parter, frivillighet og brukerråd, har bidratt i arbeidet. Referansegruppene har vært viktige for å diskutere og prioritere hvilke temaer Viken skal arbeide med videre.

Barn og unge har blitt involvert gjennom besøk på ulike barneskoler og innspill fra ungdomsråd. Det har gitt oss et bilde av hva barn og unge er opptatt av.

4.5 Covid-19

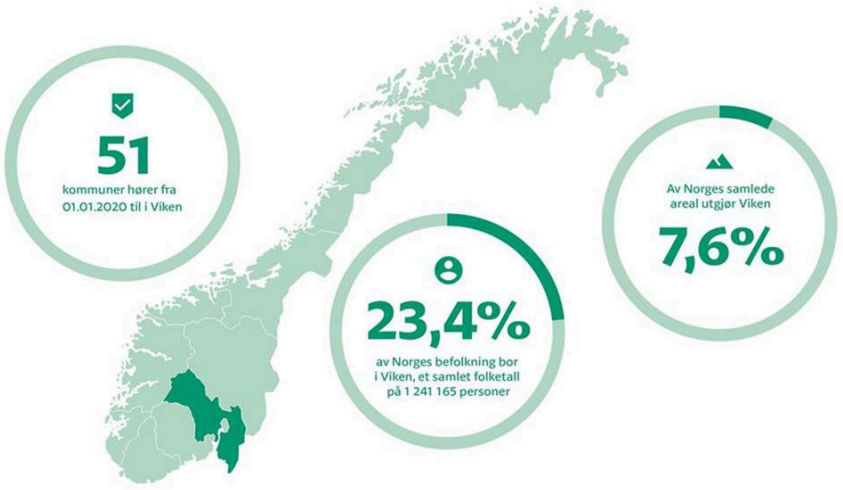
Covid-19-pandemien har medført endringer i verden og i Viken.

Det er sannsynlig at konsekvensene vil prege samfunnsutviklingen og prioriteringer i lang tid fremover. Vi ser allerede tegn på at pandemien kan gi økte sosiale forskjeller, den har gitt og vil gi store konsekvenser for verdiskaping, den påvirker produksjonskjeder, arbeidsliv og folkehelse. Vi ser at spørsmål om forsyningssikkerhet og globalisering, matsikkerhet og generell samfunnssikkerhet og beredskap er under debatt. Vi ser også at vaner og samhandlingsmønstre endres. Digitale arenaer er i større grad tatt i bruk i arbeidslivet – mobilitetsbehov og reisevaner er endret, kanskje for godt.

Selv om utfordringene som følge av pandemien er store og alvorlige, gir forandring også muligheter. Det er behov for omstilling både i samfunnet generelt og i næringslivet. Spørsmålet er om det kan bli en omstilling til et bærekraftig samfunn – et grønt skifte.

Regional planstrategi skal være basert på kunnskap og fakta. Når kunnskapsgrunnlaget og livssituasjonen endres så dramatisk som i 2020, endres også grunnlaget for målene, planene og strategiene. For å sikre at regional planstrategi er et egnet styringsverktøy for arbeidet med samfunnsutvikling i Viken også på «den andre siden» av covid-19, vil det være behov for en evaluering av planstrategien i inneværende fylkestingsperiode.

5 Vi er Viken

51 kommuner hører til Viken fra 1. januar 2020. 23,4 prosent av Norges befolkning bor i Viken. Viken utgjør 7,6 prosent av Norges samlede areal.

Viken har et samlet areal på 24 593 km2, og er landets sjette største fylke i utstrekning. Per 1. januar 2020 hadde de 51 kommunene som Viken består av, et samlet folketall på 1 241 165. Like over 20 prosent av befolkningen i Viken har innvandrerbakgrunn.

Viken er landets mest folkerike fylke. Nest etter Oslo er Viken det fylket som har hatt den raskeste befolkningsveksten i Norge de siste ti årene. Mange kommuner i landet opplever nedgang i folketallet, men for Viken gjelder dette kun en håndfull kommuner.

Et stort landareal i Viken er i dag vernet. Nesten halvparten av det vernede arealet er nasjonalparker, som også omfatter områder under vann.

Viken er landets største jordbruksfylke, og hadde i 2018 et jordbruksareal på 2 025 000 dekar. I Norge er 3,4 prosent av landarealet dyrket eller dyrkbar jord. For Viken er 9,5 prosent av landarealet jordbruksareal. Likevel står primærnæringene for bare 1,3 prosent av sysselsettingen i Viken (2018), mot 2,2 prosent for landet som helhet. Viken er også et stort skogfylke og skogen utgjør 57 prosent av landarealet. Skog og skogareal er viktig for klima, økosystemtjenester og karbonlagring, og for næringer og rekreasjon.

Viken er Norges nest største hyttefylke med totalt 84 953 fritidsboliger, så vidt slått av Innlandet med 85 384 fritidsboliger per 1.1.2020.

Tjenesteyting er den dominerende næringen, og står for mer enn 90 prosent av verdiskapingen i fylket. Hele 42 prosent av arbeidsplassene er i varehandel, hotell- og restaurantnæringen, samferdsel, finanstjenester, forretningsmessig tjenesteyting og eiendom. 21 prosent av arbeidsstyrken er sysselsatt i helsesektoren, mens offentlig administrasjon og undervisning sysselsetter 13 prosent.

5.1 Regionale utviklingstrekk

Viken er et stort og mangfoldig fylke. Vi står overfor komplekse utfordringer, men har også mange muligheter for utvikling. Mangfoldet i fylket er en ressurs som må utnyttes i samfunnsplanleggingen.

Det er store regionale forskjeller

Det er store regionale forskjeller i befolkningsutvikling, demografiske forhold, økonomisk vekst og utvikling av arbeidsplasser i de ulike delene av fylket. Kunnskapsgrunnlaget til regional planstrategi avdekker også stor geografisk variasjon i næringsstrukturen. Næringslivet har flere store og tunge kunnskapsmiljøer, med innovative og lønnsomme bedrifter. Vi har et levende gründermiljø hvor arbeidsplasser skapes. Utviklingen av arbeidsplasser og økonomisk vekst må ses i sammenheng med utviklingen i Oslo. Oslo er sentrum i en stor, funksjonell arbeidsmarkedsregion, som også omfatter store deler av Viken.

Befolkningens helse og livskvalitet

Befolkningens helse og livskvalitet er avgjørende for bærekraften i et samfunn.
Kunnskapsgrunnlaget viser at det er betydelige forskjeller i helse og livskvalitet i fylket. Disse forskjellene er systematiske og følger ofte inntekts- og utdanningsnivået i befolkningen. Viken er det fylket i Norge som har størst forskjell i utdanningsnivå mellom kommunene (yrkesaktiv befolkning), og man vet at de med høyere utdanning vurderer egen helse som mye bedre enn de med lavere utdanning.

Mer bærekraftig produksjon og forbruk

Mer bærekraftig produksjon og forbruk er nødvendig for en god utvikling i Viken. Avfallsmengden fra husholdningene i Viken har blitt redusert med nesten 23 prosent mellom 2015 og 2018. Andelen av husholdningsavfallet som går til materialgjenvinning og biogassproduksjon har økt, men andelen som blir gjenvunnet til andre materialer eller ombruk bør økes. I mange av hyttekommunene er gjenvinning av husholdningsavfall en utfordring.

Klimagassutslippene i Viken

Klimagassutslippene i Viken gikk ned med 9,5 prosent mellom 2009 og 2017. Dette tallet inkluderer ikke utslippene fra varer og tjenester som vi kjøper fra andre land og regioner. Skal vi klare å unngå alvorlige klimaendringer, må vi kutte alle utslipp fra fossile kilder og kraftig redusere prosessutslipp fra transport, landbruk og industri. De resterende utslippene kan ikke være større enn det som fanges opp av eller bindes i skog, jord og havbunn eller gjennom nye teknologiske løsninger. I Viken kan vi forvente at klimaendringer vil føre til kraftig nedbør, økte problemer med overvann, stormflo, flere og større flommer og flere jord- og snøskred. Økt og endret erosjon kan føre til flere kvikkleireskred.

De mest produktive landbruksarealene

Mange av de mest produktive landbruksarealene i Viken ligger i eller i nærheten av tettsteder med stor befolkningsvekst. I mange år har dette ført til at jordbruksareal er blitt bygd ned til fordel for boliger, veier, næringsvirksomhet og andre formål. Nedbygging av landområder og omlegging av jordbruket kan også være negativt for det biologiske mangfoldet.

Som følge av gunstig klima og variert geologi med kalkrike bergarter, er Viken det mest artsrike landarealet i Norge. Omtrent 80 prosent av Norges landlevende arter er representert her, og det er en svært høy tetthet av truede arter. Bebyggelse og menneskelig aktivitet er den viktigste årsaken til at deler av dyre- og plantelivet, både på land og i vann, er truet. I flere områder er det dyre- og plantearter av stor og særlig stor nasjonal forvaltningsinteresse. For eksempel er Nordfjella og Hardangervidda sentrale leveområder for villrein, som Norge har et ansvar for i Europa. Nesten hele den europeiske bestanden av villrein lever i Norge.

6 Slik leser du målstrukturen

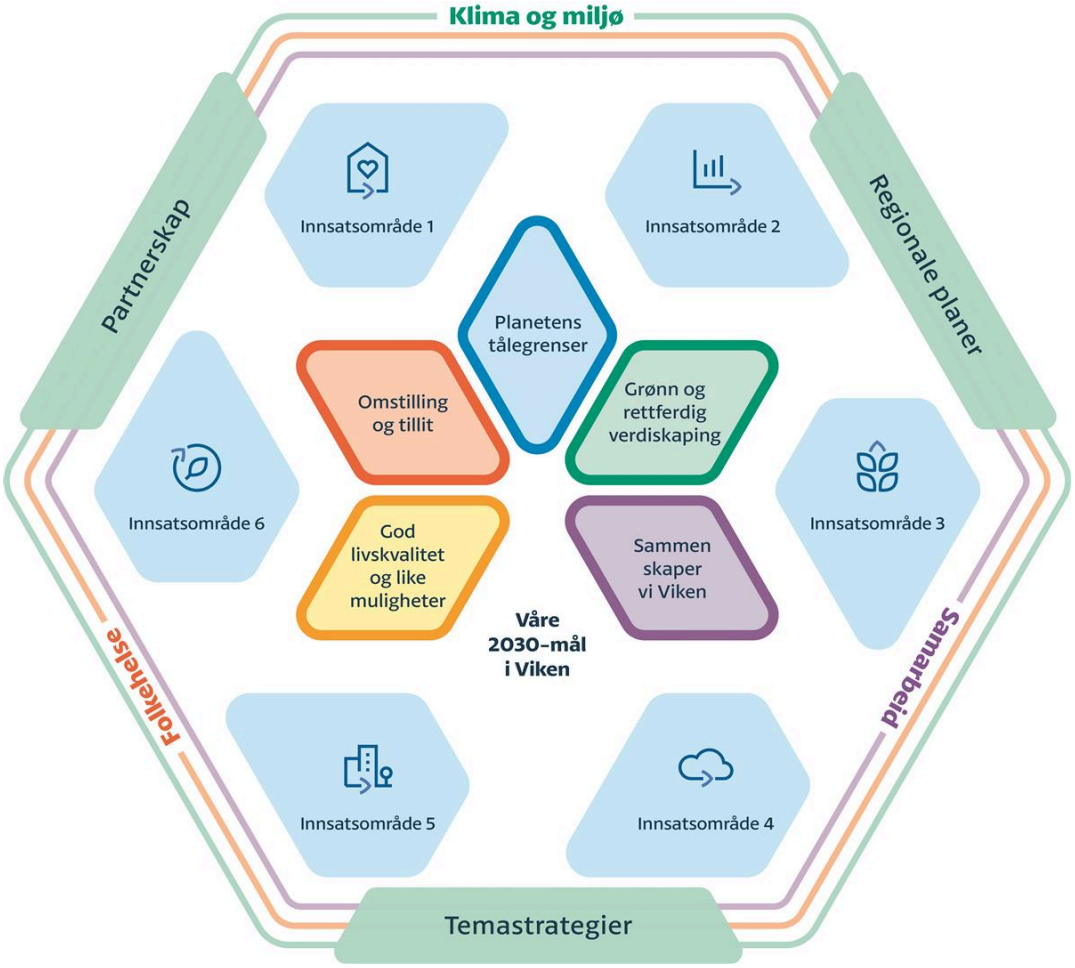
Del 2: Innspill fra fjerde- og femteklassinger til hvordan et bærekraftig Viken skal se ut i 2030 – som en del av medvirkningsprosessen i samarbeid med Ungt entreprenørskap.

Foto: Tegning/Ungt Entreprenørskap

Regional planstrategi har fem langsiktige utviklingsmål. De beskriver et fremtidsbilde av hvordan vi ønsker at Viken skal se ut i 2030. På den måten synliggjøres hvilke mål vi må jobbe mot. På nivået under utviklingsmålene beskrives seks innsatsområder. Det er de seks innsatsområdene som FN anbefaler nasjoner og regioner å jobbe med for å få til bærekraftig omstilling (se modell og beskrivelse under kapittelet «Hvordan jobber vi med å nå bærekraftsmålene?»). Under alle de seks innsatsområdene er det utarbeidet egne mål og beskrivelse av utfordringer og muligheter. Samme mål finnes i noen tilfeller under flere innsatsområder. Det er ikke gjentagelser. Delmålene nås best ved at flere sektorer og innsatsområder jobber sammen fra ulike innfallsvinkler.

For hvert innsatsområde er det synliggjort et sett med virkemidler og ressurser som skal bidra til å løse målene og sørge for bærekraftig omstilling. Disse virkemidlene og ressursene finnes i Vikens 51 kommuner, regional stat, forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner, næringsliv, interesseorganisasjoner og hos den enkelte borger. Vi har alle ulike ansvar, ressurser, kunnskap og verktøy. Lykkes vi med å samordne våre virkemidler, kan vi nå målene.

Planlegging, nettverk og partnerskap er viktig for å samordne virkemidler, løse utfordringer og utnytte muligheter. Hvordan dette skal gjøres, beskrives i avsluttende del – planbehov for Viken.

Figur 6. Her ser du langsiktige utviklingsmål i sentrum. Omkring ligger 6 innsatsområder, og ytterst finner du regionale planer, partnerskap og temastrategier.

7 Langsiktige utviklingsmål for Viken

Figur 7. Viser 5 langsiktige utviklingsmål for Viken.

7.1 Natur, klima og planetens tålegrense

I 2030 er hensynet til naturen og planetens tålegrense grunnleggende for all samfunnsutvikling i Viken. Viken er et bærekraftig og klimasmart lavutslippssamfunn, som har god kunnskap til våre økosystemer, og som tar vare på det biologiske mangfoldet, naturområdene og matjorda i Viken. Vi vektlegger beredskap, klimatilpasning og matsikkerhet, og forvalter våre naturressurser langsiktig, effektivt og nyskapende. Resultatet er gode levekår og et godt livsgrunnlag for dagens og morgendagens innbyggere.

7.2 God livskvalitet og like muligheter

I 2030 lever alle mennesker i Viken verdige og meningsfylte liv. Vi har trygge arbeidsplasser og tilgang til relevant utdanning. Fylket kjennetegnes av gode, varierte boområder med levende møteplasser. Kulturlivet og foreningslivet er rikt, og vi kan dyrke natur- og friluftsinteressene våre. Vikensamfunnet er åpent, mangfoldig og inkluderende.

7.3 Grønn og rettferdig verdiskaping

I 2030 er Viken en nyskapende, internasjonalt konkurransedyktig og mangfoldig næringsregion som leder an i det grønne skiftet. Vi har attraktive private og offentlige arbeidsplasser, velfungerende markeder, ledende forsknings- og kompetansemiljøer og høy sysselsetting. Vi har et rettferdig og anstendig arbeidsmarked. Viken viser vei i utviklingen av sirkulær økonomi. Vekst og verdiskaping i Viken tar hensyn til naturen, ivaretar samfunnssikkerhet og beredskap, og skaper velferd og god livskvalitet for innbyggerne.

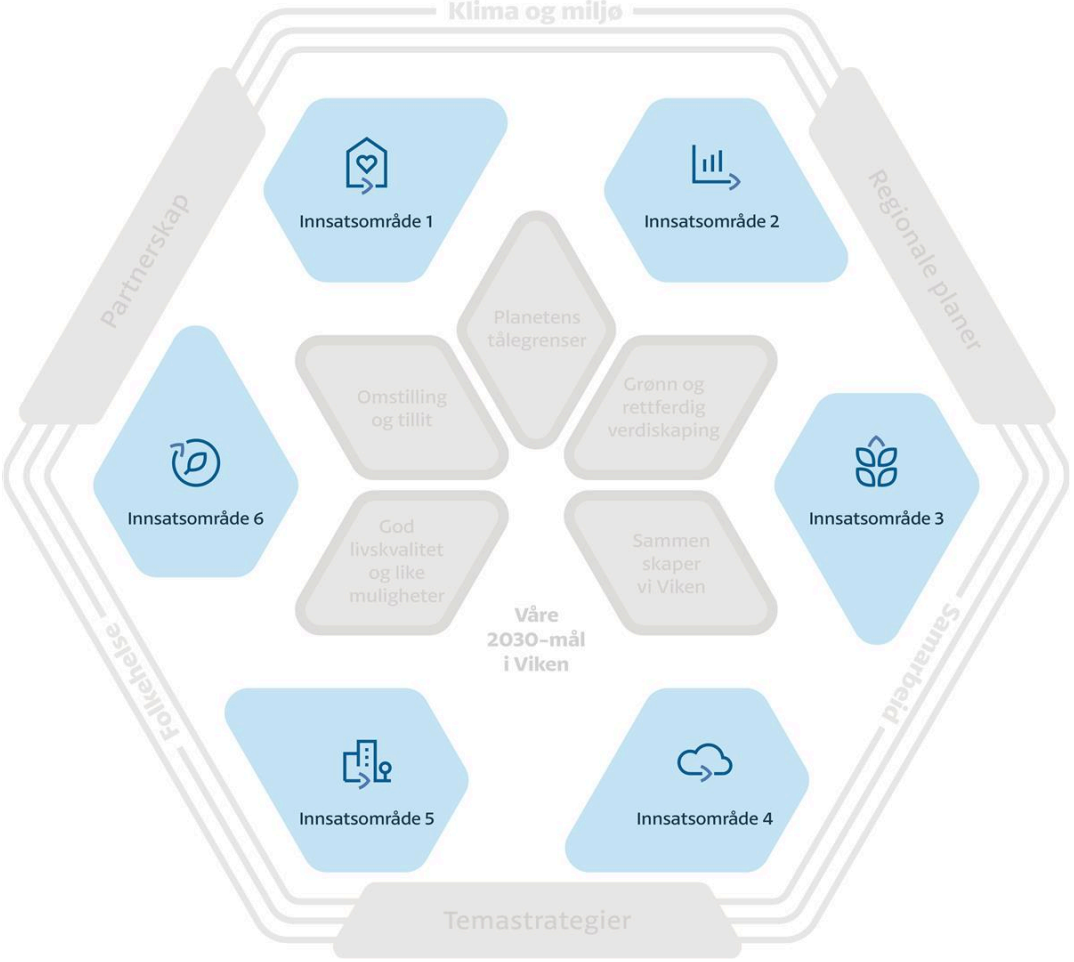
7.4 Omstilling og tillit

I 2030 er Viken et sterkt og trygt samfunn, som kan møte både kjente og uforutsette utfordringer og endringer. I Viken har vi verktøyene vi trenger for å vende utfordringer til muligheter. Vikensamfunnet er godt forberedt på både akutte og langsiktige konsekvenser av klima- og miljøendringene. Næringslivet har god evne til å håndtere og utnytte endringer i teknologi, kompetansebehov og økonomiske forutsetninger. I 2030 deltar mange innbyggere i utviklingen av Viken, og vi har tillit til hvordan fylket styres. Innbyggerne har fremtidstro og opplever høy grad av trygghet, livskvalitet, tilhørighet, frihet og tillit.

7.5 Sammen skaper vi Viken

I 2030 har vi sterk kultur for samarbeid og kunnskapsdeling i Viken. Vi har sterke og forpliktende partnerskap hvor offentlige aktører, næringsliv, frivillighet, forskning og enkeltmennesker deltar. Samarbeidet foregår på tvers av geografi og forvaltningsnivåer. Viken deltar aktivt i nasjonalt, grenseregionalt og internasjonalt arbeid. Det gir oss kunnskap, kompetanse og gjennomslag til å nå målene vi har satt oss.

8 Seks innsatsområder for bærekraftig utvikling

Figur 8. Viser seks innsatsområder for bærekraftig utvikling. Innsatsområde 1: Livskvalitet, velferd og like muligheter, 2: Bærekraftig og rettferdig økonomisk system, 3: Bærekraftig arealbruk, matproduksjon og ernæring, 4: Redusert klimagassutslipp og energiomlegging, 5: Helhetlig by- og stedsutvikling, 6: Miljø, økosystem og biologisk mangfold

De fem langsiktige utviklingsmålene handler om hvordan Viken skal bli et bærekraftig samfunn, og hvordan Viken kan bidra til å nå de 17 bærekraftsmålene i agenda 2030. For å nå disse målene må det arbeides systematisk og på tvers av fag og sektorer.

Innsatsområdene beskriver hvilke utfordringer og mål som må ses i sammenheng for at Viken skal bli et bærekraftig samfunn.

8.1 Innsatsområde 1: Livskvalitet, velferd og like muligheter

Bærekraftsmålene

Innsatsområde 1 berører flere av bærekraftmålene. I arbeidet med innsatsområdene har vi sett en tydeligere kobling til bærekraftsmål:

- 1: Utrydde fattigdom
- 2: Utrydde sult
- 3: God helse og livskvalitet
- 4: God utdanning
- 5: Likestilling mellom kjønnene
- 8: Anstendig arbeid og økonomisk vekst
- 9: Innovasjon og infrastruktur
- 10: Mindre ulikhet
- 11: Bærekraftige byer og samfunn
- 16: Fred og rettferdighet
- 17: Samarbeid for å nå målene.

Livskvalitet, velferd og like muligheter handler om hvordan vi alle kan leve meningsfulle liv og være bidragsytere i samfunnet.

De økonomiske og sosiale forskjellene i Viken øker og har gjort det over tid. Det er store, og til dels økende, forskjeller mellom sentrale strøk og distriktene, mellom delregioner og internt i de enkelte kommunene.

Forskjeller og ulik tilgang til offentlige tilbud og tjenester, påvirker enkeltmenneskets muligheter, helse og livskvalitet. Det kan resultere i manglende deltakelse, utenforskap, svakere sosiale relasjoner, mindre tillit til medmennesker og samfunnets institusjoner, svakere demokrati og mindre økonomisk stabilitet. Utdanning, tilgang til arbeidslivet, deltakelse i fritidstilbud og tilhørighet i lokalsamfunnet er viktige faktorer for å hindre utenforskap.

Sosial bærekraft handler om å styrke demokratiet. Det gjør vi gjennom å verdsette og inkludere innbyggernes mangfold av kulturer, kompetanse og verdier. Det er til det beste for både hvert enkelt individ og for samfunnet som helhet. Integrering er viktig i all sosial og økonomisk aktivitet.

Å utrydde fattigdom og ulikhet, både globalt og lokalt, krever samarbeid og samordnet innsats på tvers av fag og forvaltningsnivåer.

Selv om Norge er blant landene som er mest likestilt, er makt fortsatt skjevt fordelt mellom kjønn. Arbeidsmarkedet er fortsatt veldig kjønnsdelt. Kvinner i Viken har ikke de samme mulighetene til å lykkes som menn. Vold mot kvinner, vold i nære relasjoner og likelønn er aktuelle problemer også i Norge.

8.1.1 Mål for innsatsområdet:

1. I Viken opplever stadig flere av oss å ha god eller svært god helse.
2. I Viken har vi gode muligheter til å være i naturen og holde oss fysisk aktive hver dag.
3. I Viken er det mindre sosiale og økonomiske forskjeller mellom innbyggerne.
4. I Viken har alle tilgang til å oppleve og utøve kunst og kultur, og å delta i idrett, friluftsliv og frivillighet.
5. I Viken har kunst, kultur, idrett, friluftsliv og frivillighet en tydelig rolle i samfunnsutviklingen.
6. I Viken er både fysiske og digitale møteplasser og tjenester universelt utformet, og alle har like muligheter til aktiv deltagelse i samfunnslivet.
7. I Viken har vi tilgang på miljøvennlige og arealeffektive mobilitetsløsninger som er sikre, universelt utformede og bidrar til å oppfylle innbyggernes transportbehov. Regional planstrategi 2020-2024: Mål og innsatsområder 22 Viken viser vei
8. I Viken har alle tilgang til relevant utdanningstilbud og kompetanseutvikling som svarer til den enkeltes, samfunnets og næringslivets behov.
9. I Viken har vi god integrering og et mangfold i befolkningen, som bidrar til et rikt og inkluderende samfunnsliv.
10. I Viken er det lagt til rette for økt livskvalitet, mestring og trivsel for alle, uansett bakgrunn og forutsetninger.
11. I Viken har vi inkluderende og gode bomiljøer med tilgang til friluftsområder og aktivitetsmuligheter tilpasset ulike aldersgrupper og funksjonsnivå.
12. I Viken vektlegger vi miljø og helsefremmende kvaliteter i utvikling av byer og steder.
13. I Viken tar vi vare på historie, og styrker gamle og nye tradisjoner og lokal identitet.
14. I Viken har vi ikke toleranse for undertrykkelse, vold, hets, mobbing, rasisme og diskriminering.
15. I Viken tilegner elever og studenter seg den kompetanse som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling.
16. Vi har likestilling mellom kjønn, og likelønn på alle områder.
17. I Viken skal det vektlegges god psykisk helse hos alle. Nullvisjon for selvmord er vedtatt og det er igangsatt arbeid på tvers av alle områder i fylket for å oppfylle visjonen.

8.1.2 Utfordringer og muligheter:

Ulik mulighet for deltakelse i arbeidslivet

Andelen innbyggere i jobb varierer i de ulike delene av fylket. Kjønn, alder, helse, kulturell bakgrunn og utdanningsnivå har betydning for deltakelse i arbeidslivet. Tilgang til og deltakelse i samfunns- og arbeidsliv, er en nøkkel for å hindre utenforskap. Store samfunnsendringer og kriser, som utbruddet av covid-19, har stor umiddelbar og sannsynligvis langsiktig betydning for tilgang til arbeid

og fast inntekt. Marginale grupper og vanskeligstilte er spesielt utsatt for å havne utenfor arbeidslivet.

Forskjellig tilgang til skole-, utdannings- og kompetansetilbud

Tilgang til utdanning og opplæringstilbud som gir den kompetansen arbeidslivet etterspør, er en utfordring. Viken skal sikre god integrering gjennom samarbeid mellom utdanning, næringsliv, kultur, idrett og frivillighet. Ungdom bosatt utenfor byer eller tettsteder har dårligere tilgang til høyere utdanning i nærheten, og må derfor flytte. Det er en utfordring at mange ikke fullfører utdanning eller mangler opplæringstilbud, praksisplasser og muligheter for kompetanseheving. Dette fører til at de lettere kan falle utenfor arbeidslivet. Likeledes kan manglende digital infrastruktur eller kompetanse være problematisk når samfunnssituasjonen krever hjemmeskole/-utdanning og arbeid hjemmefra.

Ulik kvalitet på boliger og bomiljø

Presset i boligmarkedet skaper sosiale og økonomiske skiller, og hindrer deler av befolkningen fra å kunne bosette seg der de ønsker og i områder nær attraktive arbeidsplasser, service-, kultur-, aktivitets- og kollektivtilbud. Det kan oppstå ensartede boområder, hvor det er forskjell mellom boligområder når det gjelder boligstandard, utearealer, eksponering for støy og luftforurensing. Store samfunnsendringer og kriser, som utbruddet av covid-19, rammer befolkningen ulikt. Rammebetingelser som trangboddhet og tilgang på utearealer eller alternativt oppholdssted får en forsterket effekt på livskvaliteten.

Forskjeller i innbyggernes helse

Ulikhetene i fysisk og psykisk helse er økende i Viken, og henger sammen med utdanningsnivå, inntektsnivå, arbeids- og bomiljø og deltakelse i samfunnslivet. Tannhelse er ett av flere viktige redskaper og virkemidler i folkehelsearbeidet. Systematisk og tverrsektorielt folkehelsearbeid vil være medvirkende til gode liv for flest mulig i hele fylket. God folkehelse påvirker alle samfunnsområder, og derfor må vi prioritere forebyggende og helsefremmende tiltak slik at det er en naturlig del av samfunnsplanleggingen på alle nivå. Gode forebyggende tiltak mot både psykisk og fysisk uhelse kan spare samfunnet og enkeltmennesker for kostnader og belastning senere. Manglende tilgang til et variert kunst-, kultur og fritidstilbud og attraktive rekreasjonsområder, i tillegg til trygge oppvekstforhold, er utfordringer som påvirker livskvaliteten og helsen i mange områder i Viken.

Manglende inkludering og deltakelse i samfunnslivet

I Vikens befolkning er det store forskjeller i samfunnsdeltakelse, i form av f.eks. kulturelle opplevelser, frivillig arbeid og deltakelse på arenaer for meningsutveksling. Slike arenaer er inngangsport til arbeidslivet og annen deltakelse i samfunnslivet, og motvirker utenforskap. Innbyggerne i Viken utvikler seg ikke til gode borgere bare gjennom formell utdanning og opplæring – læring og utvikling foregår på mange arenaer. Tilgang til disse forskjellige arenaene er viktig for at vi skal ta ut vårt fulle potensial. Tilgang til digital infrastruktur, digital kompetanse, universelt utformede transporttilbud og språkkunnskaper påvirker muligheten for å delta i samfunnet. Økt digitalisering kan motvirke fysiske barrierer og kompensere for ulike lærevansker.

Tilgang til relevant arbeid og sikker inntekt

Økt sysselsetting og deltakelse i samfunnet bidrar både til bedre livskvalitet og økt verdiskaping. Tilpassede arbeidsplasser, tilgang til lærlingeplasser, gode opplæringstilbud og god veiledning, er viktig for inkludering i arbeidslivet. I perioder med lavkonjunktur er det spesielt viktig at vi synliggjør mulighetene for bransjedreining og karrierebytte. Samfunnsendringer og kriser, som covid-19, vil kunne bidra til nye muligheter gjennom økt digitalisering og høyere innovasjonstakt.

Mulighet til god og livslang læring

For å ha plass i et arbeidsmarked i endring, er det viktig at etter- og videreutdanning og omskoleringstilbud er tilgjengelig. Arbeidslivet må tilby flere praksis-, hospiterings- og læreplasser. Relevant utdanning må være tilgjengelig, uavhengig av bosted og bakgrunn. Arbeidstakere må få mulighet til å øke sin kompetanse mens de er i arbeid. Det vil gjøre både befolkningen og arbeidslivet bedre rustet til å håndtere konjunktursvingninger, og til å omstille seg til nye bransjer og arbeidsoppgaver.

Tilgang til attraktive boliger og oppvekstmiljøer

Vi må legge til rette for boligbygging og utvikling av boområder for mennesker i alle aldere og livssituasjoner. Boligområder skal ha tilgang til gode utearealer, transporttilbud, barnehager, skoler og fritids-, service- og velferdstilbud. Boområder med trygge og tilgjengelige utemiljøer må finnes i alle prisklasser og eieformer. For å hindre fraflytting, er det viktig å skape slike miljøer også på mindre steder. Nærmiljøet er viktig for integrering og følelse av tilhørighet.

Styrket livskvalitet gjennom fysisk aktivitet

Fysisk aktivitet og deltagelse i kultur- og samfunnsliv, legger grunnlaget for god folkehelse. Flere kan delta dersom de har gratis tilgang til sports- og aktivitetsutstyr og universelt utformede aktivitetsarenaer i trygge nærmiljøer. Sammenhengende og trygge gang- og sykkelveier bidrar til at flere velger å gå og sykle til sine daglige aktiviteter. For å skape gode velferdstilbud, bør skoler, kommunale og private helse- og omsorgstilbud ses i sammenheng og samarbeide.

Bygge opp under fellesskap og deltakelse

Ved å forebygge utenforskap skaper vi tilhørighet og tillit. Gratisarenaer som bibliotek, flerbrukshaller, gode byrom og naturområder, er eksempler på gode tiltak for inkludering, integrering og uformell læring. Medvirkning og deltakelse i utvikling av lokalsamfunn er viktig for demokratiutviklingen og et levende offentlig ordskifte. For at alle skal kunne delta, er det viktig at Viken legger vekt på universell utforming, både fysisk og digitalt.

8.1.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 1:

Virkemidler, ressurser og tjenester må samordnes slik at de forsterker og utfyller hverandre og er tilpasset befolkningens behov. Skoler, tjenester, arbeidsliv, sosiale møteplasser, kunst og kultur,

natur- og rekreasjonssteder må tilrettelegges slik at det er tilgjengelig for alle. Innbyggere må høres og involveres i utviklingen av sine lokalsamfunn. Frivilligheten må ha en tydelig rolle i utviklingen av kommuner og det nye fylket.

8.2 Innsatsområde 2: Bærekraftig og rettferdigøkonomisk system

Innsatsområde 2 berører flere av bærekraftmålene. I arbeidet med innsatsområdene har vi sett en tydeligere kobling til bærekraftsmål:

- 1 Utrydde fattigdom
- 2 Utrydde sult
- 4 God utdanning
- 5 Likestilling mellom kjønnene
- 7 Ren energi for alle
- 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst
- 9 Innovasjon og infrastruktur
- 10 Mindre ulikhet
- 12 Bærekraftig produksjon og forbruk
- 13 Stoppe klimaendringene
- 14 Liv under vann
- 15 Liv på land
- 16 Fred og rettferdighet
- 17 Samarbeid for å nå målene.

Bærekraftig verdiskaping og et rettferdig økonomisk system, krever at vi tar inn over oss de faktiske sosiale og klima- og miljømessige kostnadene ved tradisjonell produksjon og økonomisk aktivitet. Verdiskaping er en forutsetning for omlegging til et mer bærekraftig samfunn. Fremtidig økonomisk vekst og utvikling må skje innenfor planetens tålegrenser, hvor produkter og tjenester må gi mindre belastning på klima og miljø. Dette kalles det «grønne skiftet». Verdiskapingen gir økonomiske virkemidler og insitamenter til å dreie produksjonen over på mer sosial og miljøriktig aktivitet.

Sosial bærekraft og rettferdig økonomisk system handler også om mulighetene for utdanning og kompetanse og en rettferdig fordeling av goder i samfunnet. Miljø- og klimautfordringer og sosial ulikhet er store, globale utfordringer, som vi også har i vikensamfunnet.

Store samfunnsendringer og kriser, som utbruddet av covid-19, har både umiddelbare og langsiktige konsekvenser for verdiskaping og utvikling i samfunnet. Omstillingsevne og tett kobling mellom nærings-liv, offentlige myndigheter og forsknings- og utviklingsmiljøer er en nøkkel for å lykkes i overgangen til et lavutslippssamfunn, og for å skape nye verdikjeder basert på lønnsomme og bærekraftige virksomheter.

8.2.1 Mål for innsatsområdet

1. I Viken er grønn omstilling, sirkulærøkonomi, nyskaping og entreprenørskap drivkrefter for bærekraftig utvikling.
2. I Viken vil alle fullføre videregående opplæring og tilegne seg kompetanse, ferdigheter og holdninger det er behov for i arbeidslivet.
3. I Viken har vi høgskoler, universiteter og forskningsmiljøer på høyt internasjonalt nivå. Vi har gode desentraliserte utdanningstilbud.
4. I Viken blir nye innbyggere raskt en del av felleskapet på skoler, fritidsaktiviteter og arbeidsplasser, og vi har et inkluderende og rettferdig arbeidsliv. I Viken har vi en heltidskultur.
5. I Viken har vi et bærekraftig og nasjonalt og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv med høy verdiskaping og produktivitet i alle deler av fylket. Vi tiltrekker oss og tar vare på talentene våre.
6. I Viken har vi en bærekraftig reiselivs-, rekreasjons- og opplevelsesnæring.
7. I Viken har næringslivet og befolkningen god tilgang til digital infrastruktur.
8. I Viken skal vi synliggjøre og endre fordeling av goder.
9. I Viken brukes finansielle virkemidler målrettet for å oppnå bærekraftig utvikling.
10. I Viken verdsettes innovasjon, entreprenørskap og gründere som skaper nye arbeidsplasser for seg selv og andre.
11. I Viken motarbeides arbeidslivskriminalitet og det støttes opp under et organisert arbeidsliv.

8.2.2 Utfordringer og muligheter

Næringsstruktur:

Det er store variasjoner i næringsstrukturen, verdiskapingen og arbeidsmarkedet i de ulike delene av fylket. Deler av Viken opplever typiske distriktsutfordringer og har en lite robust næringsstruktur, mens andre deler av fylket preges av sentralisering, press på areal og etterspørsel etter spesialisert arbeidskraft og kompetanse. Dette gir et sammensatt utfordringsbilde med tanke på å sikre gode velferdsordninger, tilgang til arbeidskraft, verdiskaping gjennom innovasjon, kompetanseutvikling, variert arbeidsmarked og tjenesteyting i alle deler av Viken.

Vikens mangfoldige næringsstruktur gjør oss i stand til å tåle konjunktursvingninger. Vi har flere av landets ledende innovasjons- og kunnskapsmiljøer som er viktige innsatsfaktorer for vekst.

Det er stor variasjon i befolkningens utdanningsnivå og muligheter for yrkesdeltakelse og sysselsetting. Et arbeidsmarked som krever høy kompetanse og mer spesialisering kan føre til at deler av befolkningen blir skjøvet ut av det organiserte arbeidslivet. Et fortsatt sterkt trepartssamarbeid er en forutsetning for en bærekraftig verdiskaping og et rettferdig arbeidsliv.

Grønt skifte:

Det grønne skiftet og omlegging til sirkulærøkonomi, krever evne og vilje til nyskaping og omstilling i vikensamfunnet. Alle deler av næringslivet vil ha behov for teknologi- og tjenesteutvikling og innovasjon. Sosiale nyvinninger er viktige for å oppnå gjennomgripende omstilling, og bør gå hånd i hånd med teknologisk innovasjon.

Covid-19-pandemien har medført konkurser, brudd i verdikjeder, permitteringer og arbeidsledighet. Pandemien har rammet bransjer og næringer ulikt. De langsiktige konsekvensene kjenner vi ikke. Utsatte yrkesgrupper med usikker tilknytning til arbeidslivet, er hardest rammet. Det stiller krav til nye tiltak og samordnet innsats for å styrke arbeids- og næringslivet.

Inkluderende arbeidsliv:

Et inkluderende arbeidsliv kan føre til høyere sysselsetting og bedre utnytting av innbyggernes kompetanse og ferdigheter. Dette oppnår vi gjennom å motarbeide diskriminering ved ansettelser og ved å tilby omskolering/kompetanseutvikling for arbeidstakere. Mangfoldet i vår befolkning er en styrke som kan brukes til å skape positiv utvikling og verdiskaping i Viken.

Vi kan skape nye, kunnskapsbaserte arbeidsplasser i hele regionen ved å utnytte lokale fortrinn og ressurser, som blant annet reiseliv, opplevelser og lokal matproduksjon. Oppdragsgivere kan bidra til å skape et mer rettferdig arbeidsliv ved å stille krav til lønns- og arbeidsvilkår og bidra til en etisk handel.

Gjenbruk og sirkulær økonomi:

Vikensamfunnet bør bidra til et bærekraftig økonomisk system ved å erstatte den tradisjonelle kjøp-, bruk- og kastøkonomien med en økonomi som gjenbruker ressursene.

Forskning og næringsklynger:

Viken har sterke forsknings- og kompetansemiljøer som bør lede an i det grønne skiftet. Sammen med Vikens mange næringsklynger kan Vikens forsknings- og kompetansemiljøer skape raskere innovasjon og omstilling mot bærekraftig og grønn verdiskaping.

8.2.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 2:

Lovverket og myndigheters oppfølging skal sikre et rettferdig og anstendig arbeidsliv slik at flere får ta del i velstandsøkningen. Utdanningssystemet må i større grad enn i dag rette seg mot behovene i samfunnet. Dette må skje i samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, myndigheter og arbeidslivets parter.

En vellykket håndtering av uventende hendelser og kriser krever tett dialog og samordning mellom offentlige etater, finanssektoren og arbeidslivets parter.

Omstillingen til et bærekraftig lavutslippssamfunn krever nye verdikjeder basert på lønnsomme og bærekraftige virksomheter. Forutsetningene for å få dette til er at offentlige myndigheter, næringsliv, forskningsinstitutter og universiteter samarbeider i kreative og nyskapende prosesser. Dette arbeidet omfattes av den såkalte 5-faktormodellen (FoU/kompetanse, kapital, entreprenører, klynger og virkemiddelapparatet).

Nasjonalt og internasjonalt samarbeid kan styrke oppgaveløsningen og gi økt ressursinnsats for å nå prioriterte politiske mål.

8.3 Innsatsområde 3: Bærekraftig arealbruk, matproduksjon og ernæring

Innsatsområde 3 berører flere av bærekraftmålene.

I arbeidet med innsatsområdene har vi sett en tydeligere kobling til bærekraftsmål:

- 2 Utrydde sult
- 6 Rent vann og gode sanitærforhold
- 7 Ren energi for alle
- 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst
- 9 Innovasjon og infrastruktur
- 12 Bærekraftig produksjon og forbruk
- 13 Stoppe klimaendringene
- 14 Liv under vann
- 15 Liv på land
- 17 Samarbeid for å nå målene.

For å sikre bærekraftig produksjon og tilgang til god og næringsrik mat, må vi se produksjonskjeden, arealdisponeringen, distribusjons-systemene og næringsstrukturen i sammenheng.

Viken er et viktig matproduksjonsfylke i nasjonal sammenheng, og har en betydelig næringsmiddelindustri. Utbyggingspress, store infrastrukturprosjekter og næringsområder beslaglegger i stor grad arealer som kunne vært brukt til å dyrke mat. Dette svekker selvforsyningsgraden og matsikkerheten.

Dagens arealdisponering, forbruk, produksjonsprosesser og ressursforvaltning har negative konsekvenser for naturverdiene og det biologiske mangfoldet i Viken.

Tilgangen til sunn og variert mat og areal for fysisk aktivitet er viktig for helse og trivsel, og reduserer risikoen for utvikling av livsstilssykdommer.

8.3.1 Mål for innsatsområdet

Mål for innsatsområdet:

1. I Viken har vi sikre og bærekraftige forsyningskjeder, og god mat- , drikkevanns- og forsyningssikkerhet.
2. I Viken produserer, foredler og kjøper vi stadig mer av vår egen mat.
3. I Viken tar vi vare på naturen slik at vi unngår tap av biologisk mangfold på land og i vann. I Viken tar vi vare på natur slik at det biologiske mangfoldet på land og i vann styrkes.
4. Vikens landbruk, skogbruk, havbruk og næringsmiddelindustri er bærekraftig.
5. I Viken skal omdisponering av areal ikke gå på bekostning av matproduksjon, biologisk mangfold, friluftsområder eller karbonlagring. Vi har nullvisjon for nedbygging av matjord.
6. I Viken er forskning, innovasjon og teknologi drivere for en grønn omstilling i matproduksjonssystemet.
7. I Viken er matsvinn redusert i hele matproduksjonssystemet.
8. I Viken er andelen av befolkningen som har et variert, næringsrikt og sunt kosthold økt. I Viken har hele befolkningen god og reell tilgang til et variert, næringsrikt og sunt kosthold.

8.3.2 Utfordringer og muligheter:

Matproduksjonssystemer

Matproduksjonssystemer er globale og transportgenererende, og det er knapphet på arealer til mat-produksjon og rent drikkevann.

Viken har store beitearealer og besitter ca. 20 prosent av Norges jordbruksarealer som er i drift. For korn-sortene hvete og havre ligger 60 prosent av Norges dyrkingsareal i Viken. Verken Viken eller Norge har høy nok selvforsyningsgrad til å ernære egen befolkning tilfredsstillende.

Det er viktig at Viken jobber for å sikre mat- og drikkevannstilførselen til befolkningen, slik at vi har best mulig forutsetninger ved en eventuell nasjonal eller global matvarekrise. Dette skal vi gjøre uten at det går ut over biologisk mangfold i fylket.

I Viken kaster vi mat som tilsvarer matvareforbruket til rundt 200 000 mennesker. Vi trenger en holdnings- og systemendring i bærekraftig retning for å endre denne situasjonen.

Ernæring og helse går hånd i hånd

Ernæring og helse går hånd i hånd. Feilernæring og overvekt er en av flere utfordringer for folkehelsa i Viken. Det gir, sammen med røyking og lite fysisk aktivitet, økt risiko for sykdommer, tidlig død og utenforskap. Vi må legge til rette for mer fysisk aktivitet og et sunnere og mer variert kosthold. Når vi utvikler byer og steder, må vi opprettholde tilgangen til varierte og attraktive arealer for fysisk aktivitet, friluftsliv og rekreasjon.

Ny teknolog og adferdsendring kan redusere transport- og arealbehovet

Ny teknolog og adferdsendring kan redusere transport- og arealbehovet. Utvikling og bruk av teknologi som gir bedre og smartere mobilitetsløsninger, gjør at vi kan utnytte den eksisterende infrastrukturen på en bedre måte. Vi kan redusere behovet for å bygge ned arealer og redusere behovet for ny infrastruktur. Digital nyskaping og nye arbeidsmåter er eksempler på løsninger som kan bidra til endring.

Næringsutvikling og bruk av naturressurser til matproduksjon

Næringsutvikling og bruk av naturressurser (vann, jord og skog) til matproduksjon. Viken har store muligheter for økt matproduksjon fra landbruk og akvakultur. Videreutvikling av produksjons- og distribusjonssystemer er viktig for å redusere matsvinn. Potensialet for kortreiste matprodukter kan utnyttes bedre, og bruk av utmarksareal og lokal og bærekraftig matproduksjon kan øke selvforsyningsgraden. Skog kan også i større grad brukes til produksjon av mat og dyrefôr.

8.3.3 Samhandling og virkemidler innsatsområde 3:

Mat- og drikkevannsikkerhet, arealforvaltning, produksjon, distribusjon og ernæring må ses i sammen-heng. Nasjonale, regionale og kommunale myndigheter må samordne sine virkemidler knyttet til areal-disponering, regulering og støtteordninger. For en bærekraftig utvikling kreves tett samarbeid mellom offentlige myndigheter, næringsaktører og kunnskaps- og kompetanseprodusenter. Dette samarbeidet vil være viktig for å sikre god og oppdatert informasjon og varig holdnings- og adferdsendring.

8.4 Innsatsområde 4: Redusert klimagassutslipp og energiomlegging

Innsatsområde 4 berører flere av bærekraftsmålene.

I arbeidet med innsatsområdene har vi sett en tydeligere kobling til bærekraftmål:

- 7 Ren energi til alle
- 9 Innovasjon og infrastruktur
- 11 Bærekraftige byer og samfunn
- 12 Bærekraftig produksjon og forbruk
- 13 Stoppe klimaendringene
- 14 Liv under vann
- 15 Liv på land
- 16 Fred og rettferdighet
- 17 Samarbeid for å nå målene.

Klimaendringene skjer raskt, og merkes over hele verden. De har store negative konsekvenser for samfunnet, menneskene og naturmangfoldet. For å bremse den globale oppvarmingen, må Viken bidra til en raskere reduksjon av klimagassutslipp. Vi må bruke energien mer effektivt og øke produksjon og bruk av fornybar energi.

For å unngå irreversible endringer, bør oppvarmingen begrenses til 1,5 grader (FNs klimapanel). Da må de globale utslippene reduseres med 40 – 50 prosent innen 2030, og ned til netto null i 2050. Dette innebærer en rask og omfattende endring i måten vi lever og organiserer samfunnet på. Vi må jobbe målrettet for å redusere klimagassutslippene i Viken, slik at vi bidrar til å nå både de regionale, nasjonale og globale målene. Det betyr at vi også må rette søkelyset mot utslipp som følger av produksjon av varer og tjenester som vi kjøper både i Norge og på det internasjonale markedet.

8.4.1 Mål for innsatsområdet:

1. Viken er et lavutslippssamfunn uten fossile utslipp, der det ikke slippes ut mer klimagasser enn det tas opp gjennom karbonfangst og naturlige prosesser. Omleggingen skal skje på en rettferdig og sosialt inkluderende måte. Klimagassutslippene er kuttet med minst 80 prosent innen 2030 målt fra referanseåret 2016.
2. I Viken arbeider vi for økt produksjon og bruk av fornybar energi, energi- og ressurseffektivisering og økt opptak av klimagasser og lagring av karbon gjennom karbonfangst og naturlige prosesser. Vi skal ta hensyn til naturmangfold, matproduksjon, kulturminner og friluftsliv når vi produserer og transporterer energi.
3. I Viken har vi redusert transportbehovet og lagt om til grønn mobilitet. Vi har økt bruken av gange, sykkel og kollektivtransport og faset ut fossile drivstoff.
4. For å bidra til det globale lavutslippssamfunnet innen 2050, er Viken et foregangsfylke for sirkulærøkonomi, med gjenbruk, gjenvinning og miljøvennlig ressursutnyttelse.
5. I Viken er forbruket redusert og klimafotavtrykket på varer og tjenester er minsket.
6. I Viken tar vi i bruk nye og bærekraftige løsninger med lave karbonfotavtrykk i bygg, og når vi bygger ut infrastruktur.

7 I Viken tar samfunnsutviklingen hensyn til klimaendringer gjennom omstilling og klimatilpasning.

8.4.2 Utfordringer og muligheter:

Klimagassutslipp:

Klimagassutslipp: Etter 2011 har klimagassutslippene i Viken gått ned hvert år, men langt mindre enn det som er nødvendig. Vikens utfordring er å redusere klimagassutslipp i alle sektorer på en rettferdig måte. Videre må vi begrense energibruken, og redusere utslipp fra transport, energiforsyning, oppvarming og fra industri- og landbrukssektoren.

Viken har et stort potensial for nye, klimavennlige arbeidsplasser. Lokalt og regionalt kan det offentlige legge til rette for omstilling til lavutslippssamfunnet ved å fremme samarbeid og etterspørre klimaløsninger. Dette kan gjøres ved å stille krav om klimavennlige løsninger samt utarbeide støtteordninger. Ulike samarbeidsformer, som «Klimapartnere», kan støtte opp om energieffektiv og klimasmart næringsutvikling. Det offentlige kan bidra i utvikling av smarte løsninger, som selvkjørende busser og klimasmarte bygg.

Miljøtiltak:

Miljøtiltak: Målet er å redusere den totale bruken av energi. Dette oppnås ved en kombinasjon av energieffektivisering og -sparing, gjenbruk, rehabilitering og vedlikehold av eksisterende bygg, materialer som tre og annen infrastruktur. Det samme gjelder nye bygg- og anleggsprosjekter. Overgang fra fossil til fornybar energi stimuleres og prioriteres i denne prosessen. Kommuner, fylke og stat må bygge og drifte infrastruktur som gjør det attraktivt og trygt å reise kollektivt, sykle og gå. Behovet for transport må reduseres gjennom riktig arealplanlegging og gode mobilitetsløsninger. Det må stimuleres til omlegging til fossilfri/utslippsfri transport.

Det er for tidlig å si noe om hvilke langsiktige følger utbruddet av covid 19-pandemien har for utvikling av utslipp. Pandemien ser ut til å gi klimagevinst på kort sikt, med reduserte utslipp og redusert energiforbruk. Samtidig kan vi komme til å se varige positive endringer for klimaet gjennom færre jobb- og fritidsreiser.

Transportsektoren:

Transportsektoren: Transportsektoren utgjør den største kilden til direkte klimagassutslipp i Viken. Vei-trafikken alene sto for 42,6 prosent av utslippene i 2017, hvor personbiler sto for 55 prosent av veitrafikkutslippene. For å kutte klimagassutslippene fra transportsektoren, må alle kjøretøy og maskiner over på bærekraftig, fornybart drivstoff så raskt som mulig. Omlegging fra fossile til fornybart drivstoff gir ikke bare reduserte klimagassutslipp, men bidrar også til renere luft.

8.4.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 4:

Skal klimagassutslippene reduseres, er det behov for en samordnet innsats på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. For å oppnå en reduksjon i utslippene kreves en helhetlig planlegging på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Offentlig og privat sektor må sammen utvikle, prøve ut og iverksette løsninger som sikrer energiomlegging og klimagassreduksjon på en sosialt og økonomisk bærekraftig måte. For å sikre klima- og miljøvennlig vare- og tjenesteproduksjon og transport, må Vikens innbyggere endre adferd.

8.5 Innsatsområde 5: Helhetlig by- og stedsutvikling

Innsatsområde 5 berører flere av bærekraftmålene.

I arbeidet med innsatsområdene har vi sett en tydeligere kobling til bærekraftsmål:

- 2 Utrydde sult
- 6 Rent vann og gode sanitærforhold
- 7 Ren energi for alle
- 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst
- 9 Innovasjon og infrastruktur
- 10 Mindre ulikhet
- 11 Bærekraftige byer og samfunn
- 13 Stoppe klima-endringene
- 14 Livet under vann
- 15 Liv på land
- 16 Fred og rettferdighet
- 17 Samarbeid for å nå målene.

87 prosent av befolkningen i Viken bor i tettbygde strøk. Det er stor variasjon i størrelse på byene og tettstedene i Viken, og i hvilke utfordringer de står overfor. Helhetlig by- og stedsutvikling handler om å se det fysiske miljøet i sammenheng med det sosiale livet og menneskers opplevelser. Samtidig skal vi ivareta kulturarven vår. Når vi planlegger byer og tettsteder, må vi ta klima- og miljøhensyn og skape attraktive steder som fremmer helse, trivsel og tilhørighet.

8.5.1 Mål for innsatsområdet:

1. I Viken har vi attraktive, helsefremmende og inkluderende lokalsamfunn og byer i hele fylket, med universelt utformede og trygge fysiske og digitale møteplasser.
2. I Viken utvikler vi som hovedregel nye arealer til bolig, næring og offentlige formål ved hjelp av fortetting og transformasjon, fremfor å ta nye arealer i bruk.

3. Viken skal utvikles gjennom en differensiert tilnærming tilpasset kommunenes egenart.
4. I Viken har vi kompakte byer og steder, der de fleste har mulighet til å komme til skole, arbeid, tjenester, handel og andre daglige aktiviteter ved hjelp av gange, sykkel eller kollektive transportløsninger.
5. I Viken har vi inkluderende og gode bomiljøer i by og bygd, der alle kan finne egnet bolig.
6. I Viken er kunst, kultur, tradisjoner, matproduksjon og kulturminner ressurser i steds- og næringsutvikling.
7. I Viken er kultur, idrett, friluftsliv og frivillighet, organisasjons- og næringsliv og engasjerte innbyggere viktige drivere i stedsutviklingen.
8. I Viken tar vi hensyn til kulturminner, aktivitets- og rekreasjonsarealer, naturressurser, matjord og biologisk mangfold i utbyggingsspørsmål.
9. I Viken tar vi vare på og utvikler blågrønne strukturer i byer og steder, og innbyggerne har tilgang på varierte friluftsområder og aktivitetsmuligheter, tilpasset ulike aldersgrupper og funksjonsnivå.
10. I Viken har vi ren luft og rent vann.
11. I Viken har vi god beredskap. Våre byer og bygder er godt rustet til å håndtere uønskede hendelser forårsaket av de pågående klimaendringene og andre nasjonale eller globale kriser.

8.5.2 Utfordringer og muligheter:

Utfordringene er forskjellige i de ulike delene av Viken. I de sentrale delene av fylket må vi håndtere sterk vekst. Samtidig skal vi utvikle attraktive småbyer og tettsteder i distriktene for å begrense fraflytting. Det må derfor differensieres noe mellom by og bygd i arealbruken. Utfordringen for byer og tettsteder i Viken er å kombinere gode bomiljøer og uterom med en kompakt områdeutvikling som reduserer arealbruken og gjør transporten mer effektiv og miljøvennlig. Byer og tettsteder er viktige for økonomisk aktivitet, arbeidsplasser og innovasjon. De store variasjonene i Viken gir utfordringer, men også muligheter til å se bo- og arbeidsmarkedsregionene i sammenheng og utnytte de forskjellige områdenes fortrinn. Innovasjon kan legge grunnlag for å skape attraktive steder i distriktene, med gode opplevelser og mulighet for utvikling av et fremtidsrettet nærings- og samfunnsliv.

Utviklingen av byer og tettsteder i Viken

Utviklingen av byer og tettsteder i Viken må skje på en måte som ikke ødelegger natur og miljø, og forverrer klimaet ytterligere. Vi må ta vare på miljøet som grunnlag for samfunnsutvikling og livskvalitet. Byspredning medfører store klimagassutslipp og tap av naturverdier, matjord og rekreasjonsområder. Transportsektoren og bygg- og anleggsbransjen står for et stort energi- og ressursforbruk, og bidrar til lokal luftforurensning og støy som kan gi helseproblemer. Utvikling av kompakte byer og tettsteder rundt kollektivknutepunkt kan redusere både transportbehov, klimagassutslipp, lokal luftforurensning og støy. For å oppnå dette må vi ha en mer effektiv areal- og transportplanlegging og god tilrettelegging for fossilfri transport. Vi må styrke vernet av matjord, drikkevannskilder, skog, våtmark og andre viktige, åpne områ-der med stor miljøverdi.

By- og stedsutvikling

By- og stedsutvikling må legge vekt på kvalitet, nærhet og tilgjengelighet som grunnlag for helse, trivsel og livsutfoldelse. Gode byrom og møteplasser fremmer kontakt mellom mennesker og styrker fellesskap. Bibliotek og andre kulturinstitusjoners rolle som attraktive, trygge og inkluderende lokale møteplasser, er viktige, uavhengige arenaer for offentlig samtale og debatt. Grønne områder og korridorer åpner for rekreasjon og naturopplevelser, fysisk utfoldelse og et bedre lokalklima. Gjennom å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer, styrker vi stedets særpreg og identitet, og gir folk en historisk forankring og tilhørighet.

Ulikheter i bokvalitet og konsentrasjon

Ulikheter i bokvalitet og konsentrasjon av sosiale problemer, er en utfordring i mange byer og tettsteder. Vi kan motvirke ekskludering og utenforskap gjennom å planlegge for deltakelse og tilgjengelighet for alle, uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn, kjønn, etnisitet og funksjonsevne. Inkluderende stedsutvikling skaper tilhørighet og felleskap og fremmer variasjon i befolkningssammensetning i byer og tettsteder. Store samfunnsendringer og kriser, som utbruddet av covid-19-pandemien, har synliggjort behovet for økt innsatsberedskap og sikkerhet. Dette kan få konsekvenser for byutviklingen fremover, for eksempel vern av ressursgrunnlag som virkemiddel for å styrke forsyningssikkerheten. Hendelsene våren 2020 har også gitt økt oppmerksomhet på kvalitet på bo-områder og boliger. I det videre arbeidet med areal- og mobilitetsplanlegging må det vurderes om nye vaner vil gi langsiktige endringer i mobilitetsbehov.

Klimaendringene gjør det nødvendig at byer og steder tilpasses et våtere klima og økt risiko for flom, oversvømmelser og skred. Dette må gjøres ved blant annet å styrke grøntstruktur og blågrønne løsninger for overvannshåndtering og ved å unngå å bygge på åpne overflater.

8.5.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 5:

Samordnet bo-, areal- og transportutvikling krever helhet i planleggingen fra nasjonalt til lokalt nivå. Regional planlegging skal sikre helhet i planleggingen i Viken, og legge grunnlag for bærekraftige og gode utviklingsmuligheter i alle deler av fylket. Fylket og kommunene i Viken må legge til rette for god innbyggermedvirkning, slik at lokal kunnskap kan bidra til å finne gode løsninger for utvikling av byer, tettsteder og distrikt.

Offentlig tjenesteproduksjon, investeringer og tilskuddordninger er kraftfulle virkemidler som må brukes målrettet for å oppnå ønsket by- og stedsutvikling. Et godt samarbeid mellom offentlige myndigheter og private utviklingsaktører er en nøkkel til å lykkes med en bære-kraftig og helhetlig utvikling. Forsknings- og utviklingsaktører er viktige kunnskapsprodusenter og premissleverandører i utviklingen.

8.6 Innsatsområde 6: Miljø, økosystem og biologisk mangfold

Innsatsområde 6 berører flere av bærekraftmålene.

I arbeidet med innsatsområdene har vi sett en tydeligere kobling til bærekraftsmål:

- 2 Utrydde sult
- 6 Rent vann og gode sanitærforhold
- 7 Ren energi for alle
- 11 Bærekraftige byer og samfunn
- 12 Bærekraftig produksjon og forbruk
- 13 Stoppe klimaendringene
- 14 Liv under vann
- 15 Liv på land
- 16 Fred og rettferdighet
- 17 Samarbeid for å nå målene.

Bebyggelse og menneskelig aktivitet er den viktigste årsaken til at det rike dyre- og plantelivet (både på land og i vann) i Viken er truet. I dag er mer enn halvparten (53 prosent) av strandsonen i 100-metersbeltet i Viken bebygd.

Fjell- og høyfjellsområdene i Viken er viktige for biologisk mangfold, blant annet for villreinen. I Viken er det flere områder som har dyre- og plantearter med både stor og særlig stor nasjonal forvaltningsinteresse.

Store deler av de verdifulle naturområdene rundt Oslofjorden er bebygd eller ødelagt på andre måter, og de resterende områdene er truet av utbygging.

8.6.1 Mål for innsatsområdet:

1. I Viken tar vi vare på marine ressurser og biologisk mangfold.
2. I Viken forvalter vi våre naturressurser på en bærekraftig måte.
3. I Viken hindrer vi spredningen av fremmede arter.
4. I Viken har vi god kunnskap om vår natur og vårt biologiske mangfold og styrker vekst- og leveforhold for sårbare arter.
5. I Viken skal verdiskaping og næringsutvikling skje innenfor planetens tålegrenser.
6. I Viken produserer og forbruker vi varer og tjenester innenfor planetens tålegrenser.
7. I Viken tar vi vare på viktige kulturlandskap, landbruksområder, naturområder, leve-områder for dyr og planter og friluftsområder i vår utvikling. Omdisponeringen av disse områdene er kraftig redusert.

8. I Viken har alle tilgang på rent drikke- og badevann, og vi har god miljøtilstand i vann, hav og vassdrag.
9. I Viken skal avfallsmengden reduseres og gjenvinningsgraden økes.
10. I Viken stopper vi nedbygging av strandsonen rundt Oslofjorden. Vi sikrer alles tilgang til sjø og vann, og allemannsretten holdes i hevd.
11. Vi har stor bevissthet rundt hyttebygging, særlig i områder med verdifulle naturtyper og beiteområder.

8.6.2 Utfordringer og muligheter:

Trussel mot arter og økosystemer:

Trussel mot arter og økosystemer: Byggevirksomhet, ny infrastruktur og endret jord- og skogbruk, er trolig den største trusselen mot arter og økosystemer i vann og på land. Fra 2010 til 2015 ble 3600 dekar omdisponert fra skog og utmark til bebyggelse og beitemark. Klimaendringer påvirker planter og dyrs levekår, og vil bli en trussel mot naturmangfoldet i årene som kommer. Den geografiske beliggenheten til Viken gjør at fylket er særlig sårbart for nye sykdommer og for tilførsel av fremmede arter, som kan fortrenge dagens flora og fauna. For å sikre en bærekraftig naturforvaltning trenger vi bedre kunnskap om arter og naturtyper i store deler av Viken. Forurensning fra industri, transport og aldrende vann- og avløpsnett utgjør en trussel for miljøet. Viken har stort mangfold i befolkningen, med økende andel eldre og økt innvandring. Vi må sikre at alle grupper mennesker har god tilgang til natur og arealer for friluftsliv, idrett og fysisk aktivitet.

Vikens tre nasjonalparker

Vikens tre nasjonalparker grenser til andre fylker. Det stiller krav til god samordning for å sikre god forvaltning og vern. I dette arbeidet trenger vi tilstrekkelig kjennskap til sårbar natur og sårbare arter. Denne kunnskapen må brukes når vi planlegger og velger løsninger. Viken er en region med tilflytting og vekst. Bedre utnyttelse av eksisterende areal gir færre arealkonflikter og kortere reiseavstander for flere. Arealplanlegging må ta utgangspunkt i kunnskap om natur og økologi.

Blågrønne verdier:

Blågrønne verdier: Ved by- og stedsutvikling må vi ta vare på Vikens blågrønne verdier i form av natur-mangfold og rekreasjonsområder for innbyggerne. Den blågrønne strukturen er også viktig for å begrense konsekvensene av klimaendringene. Gjennom sirkulærøkonomi, ombruk og materialgjenvinning, kan vi bruke avfall som en ressurs. Vi bør koble forsknings- og utviklingsmiljøene tettere til næringslivet i fylket, og også utnytte ny teknologi for nyskaping i jord- og skogbruket.

8.6.3 Samhandling og virkemidler, innsatsområde 6:

Arealplanlegging på alle nivåer har stor betydning for miljø og økosystemer. Det er nødvendig at arealplanlegging bygger på god faktakunnskap om miljø og natur, og tar hensyn til denne kunnskapen. Gjennom myndighetsutøvelse og informasjonsarbeid må det sikres at lovverk etterleves, slik at biologisk mangfold og verdifull natur ikke går tapt. Det må legges vekt på å redde truede arter og bekjempe spredning av fremmede arter i Vikens natur.

Et godt samarbeid mellom offentlige myndigheter og private aktører er nøkkelen for å lykkes med en bærekraftig og helhetlig forvaltning av Vikens miljø og økosystemer. Forsknings- og utviklingsaktører er viktige kunnskapsprodusenter og premissleverandører for en bærekraftig utnyttelse av våre ressurser.

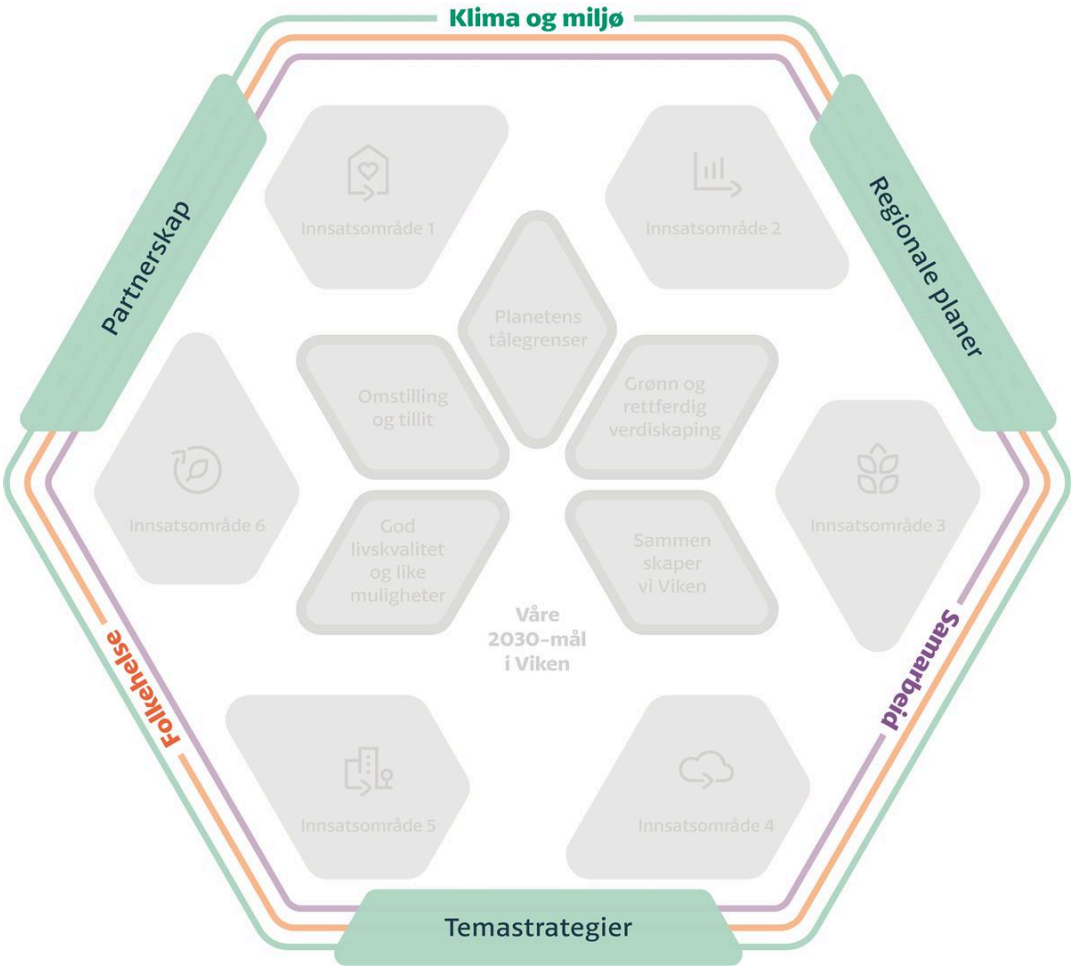
9 Planbehov

Del 3: Et av flere innspillsmøter med representanter fra kommunene i Viken, vinteren 2020.

Foto: Jørn Haabeth/Viken fylkeskommune

Samfunnsutfordringer er komplekse, og løsningene på disse finner vi bare dersom vi jobber helhetlig på tvers av sektorer med ulike aktører. Det må også plansystemet, som skal operasjonalisere målene i regional planstrategi, gjenspeile. Ovenfor har vi beskrevet mål og innsatsområder. Plansystemet skal hjelpe oss å nå målene.

Figur 9. Her ser vi plansystemet og de tre tverrgående temaene klima og miljø, folkehelse og samarbeid.

Foto: Viken fylkeskommune

9.1 Prinsipper for plansystemet

Følgende prinsipper ligger til grunn for plansystemet i Viken:

- Plansystemet skal legge FNs bærekraftsmål til grunn og ha tydelig kobling til langsiktige utviklingsmål og mål for innsatsområdene.
- Plansystemet skal fremme et helhetlig perspektiv, herunder tverrfaglighet og samhandling mellom og på tvers av fagområder, forvaltningsnivåer og interesser.
- Regional planlegging skal være kunnskapsbasert.
- Plansystemet skal være partnerskapsbasert.
- Plansystemet skal ta hensyn til regionale forskjeller og fortrinn.
- Universell utforming skal ligge til grunn for regional planlegging i Viken.

9.2 Tverrgående temaer

Tre tverrgående temaer i Regional planstrategi: Klima og miljø, folkehelse og samarbeid.

Foto: Viken fylkeskommune

Noen temaer er så viktige at de må veie tungt i alt utviklingsarbeid som følger av regional planstrategi. Klima og miljø, folkehelse og samarbeid er tverrgående temaer som skal inkluderes i alle de regionale planene. Det må gjøres allerede ved oppstart av arbeid med regionale planer, og vil sikre at vi jobber helhetlig og tverrfaglig med disse temaene.

9.2.1. Klima og miljø

Planetens tålegrense skal være førende for all aktivitet i Viken, og hensynet til klima og miljø skal være en gjennomgående prioritet. Det betyr at vi i alle regionale planer må vurdere hvordan klimagassutslipp kan reduseres og sårbare naturmiljøer kan sikres, og sørge for oppdatert kunnskap om hvordan dette kan gjennomføres. Beredskap og klimatilpasning er en del av dette bildet.

9.2.2. Folkehelse

Sosial bærekraft handler om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. All planlegging skal bidra til å fremme befolkningens helse og redusere sosiale forskjeller. For å sikre inkludering, trygghet og like muligheter for alle, må hensyn til folkehelse og kunnskap om hva som påvirker folkehelsen, være en del planarbeidet.

9.2.3. Samarbeid

Samarbeid og sterke partnerskap mellom myndigheter, næringsliv og sivilsamfunnet er avgjørende for å lykkes med bærekraftig utvikling. Samarbeid i regional planlegging gir oss et felles utfordrings- og mulig- Regional planstrategi 2020-2024: Planbehov 37 Viken viser vei hetsbilde og felles mål og strategier. Gjennom forpliktende samarbeid kan vi bruke virkemidler, ressurser og roller koordinert og helhetlig. Ved samtidig å samordne tiltak på tvers av fag, forvaltningsnivå og sektor blir vi bedre i stand til å håndtere sammensatte og komplekse utfordringer. Dette får vi til gjennom tett dialog som bygger på gjensidig tillit og forståelse for hverandres forutsetninger og roller.

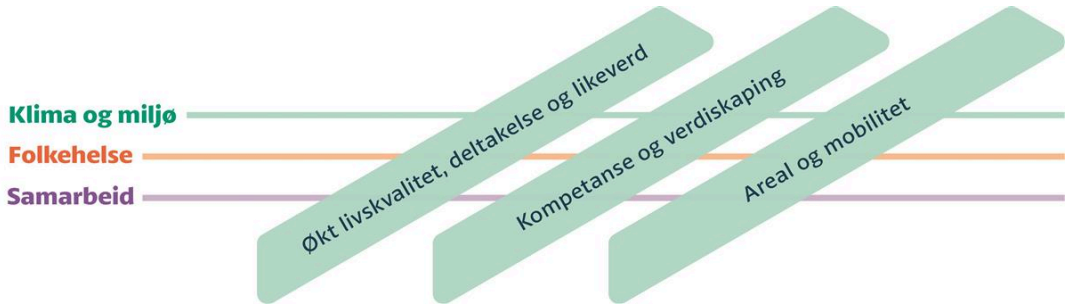
9.3 Valg av planer

Vi må utarbeide planer som hjelper oss å nå de målene vi har satt oss. Det skal sikre at vi når bærekraftsmålene og lykkes med grønn omstilling. Prosessen med våre partnere i vikensamfunnet har avdekket ønske om å få regionale planer som i større grad er tverrfaglige og sektorovergripende. Dette i motsetning til en mer tradisjonell tilnærming med sektoriserte planer. Samtidig er det gitt innspill om en rekke forskjellige temaer som bør behandles i planarbeidet. I valget av planer har derfor hensynet til å få positive synergieffekter av samarbeid på tvers og å se temaer og fagområder i sammenheng, veid tungt.

Hvilke temaer som inngår i den enkelte regionale plan, framgår i tabell 1, 2 og 3 i kommende tekst.

Planbehovet peker på tre nye regionale planer:

- **Økt livskvalitet, deltakelse og likeverd**
- **Kompetanse og verdiskaping**
- **Areal og mobilitet**

De tre nye regionale planene i sammenheng med de tre tverrgående temaene

Foto: Viken fylkeskommune

Det vil være behov for fylkeskommunen å utarbeide temastrategier og andre typer strategier som et planvirkemiddel for å spisse fylkeskommunal innsats innen utvalgte temaer. En temastrategi er tilknyttet fylkeskommunens egen virksomhet og kan legge føringer for viktige fylkeskommunale oppgaver, for eksempel tannhelse. Det vises her til fylkestingets budsjettbehandling for 2020 og «Fylkesrådets 50 tilleggsforslag til årsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023», hvor det pekes på prioriterte temaer. Temastrategier vurderes etter behov, og kan utarbeides i samarbeid med andre relevante aktører

9.4 Regionalt planarbeid

Arbeidet med de regionale planene skal starte opp samtidig og utarbeidelse av planprogram må gjøres etter ensartet metodikk. Dette vil legge til rette for at alle samfunnsaktører har ressurser til å bidra i det videre arbeidet, og at sammenhengen mellom planene ivaretas. Hvordan de tverrgående temaene –klima og miljø, folkehelse og samarbeid – skal ivaretas, er en viktig del av denne prosessen.

Regionalt utviklingsarbeid krever samhandling mellom offentlige myndigheter, samt samarbeid med andre relevante aktører i næringsliv, kunnskapsinstitusjoner og sivilsamfunn. Det må tas stilling til hvilke planverktøy som skal benyttes, og hvilke virkemidler som skal brukes og aktører som skal samarbeide ved utarbeidelse av de tre regionale planene.

Utover samarbeid gjennom regionale planer, kan partnerskap og nettverk brukes for å koordinere ulike virkemidler i samfunnet. Slike samarbeidsformer kan ha ulik form og varighet. De nye regionale planene vil bygge videre på eksisterende samarbeidsavtaler og partnerskap fra de gamle fylkene, samt ta stilling til hvilke av disse som skal videreføres i Viken.

9.5 Planbehov i perioden

9.5.1 Regional plan for økt livskvalitet, deltakelse og likeverd

Kunnskapsgrunnlaget «Vi i Viken» viser at Viken er et fylke med store forskjeller. Sosioøkonomiske forskjeller, samt ulikhet i livskvalitet og velferd, er en utfordring. Sosiale forskjeller og ulik tilgang til offentlige tjenester, påvirker enkeltmenneskets muligheter, helse og livskvalitet.

En regional plan for økt livskvalitet, deltakelse og likeverd skal sikre at alle, uansett alder, bakgrunn, funksjonsevne og økonomiske forutsetninger, har mulighet til deltakelse på ulike velferdsarenaer som arbeid, skole, boligmarked, kultur, helse, fritidsaktiviteter og i demokratiske prosesser.

Vi må i felleskap finne nye måter å kombinere virkemidler i samfunnet på for å motarbeide utenforskap og økte forskjeller, og vi må jobbe systematisk og helhetlig for likestilling, god integrering og et mangfoldig samfunn. Vi er en del av et kunnskapssamfunn, som betyr at vi må vektlegge kompetanse, livslang læring, demokrati og deltagelse for alle innbyggere.

Gjennom universell utforming må vi sørge for at alle har mulighet til å delta på viktige arenaer og medvirke i viktige prosesser. Satsing på digitalisering og digital kompetanse vil, sammen med tilgjengelige og trygge mobilitetsløsninger, være en viktig forutsetning for deltakelse i samfunnet for alle. Videre må vi bruke by- og stedsutviklingen som et verktøy for å skape gode og trygge møteplasser, natur- og rekreasjonsarealer og sosiale arenaer. God kulturminneforvaltning bidrar til bomiljøer med kvalitet og steder med karakter og egenart. Økt livskvalitet for alle innbyggere i Viken må være et gjennomgående tema i all samfunnsutvikling.

Tabell 1.

Oversikt over temaer som skal ivaretas og sees i sammenheng i videre utarbeidelse av Regional plan for økt livskvalitet, deltakelse og likeverd**.**

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, mat-produksjon og ernæring	Redusert klimagassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø, økosystem og biologisk mangfold
Mindre sosiale og økonomiske forskjeller	Inkluderende arbeidsliv - integrering og mangfold	Ernæring	Redusere klima-gassutslipp på en sosialt- og økonomisk rettferdig måte	Frivillighet, idrett, kunst, kultur som drivere i stedsutviklingen	Oppnå høyere livskvalitet for alle innenfor planetens tålegrense
Like muligheter til aktiv deltagelse i samfunnslivet	Kompetanse og opplæring – livslang læring	Mulighet til fysisk aktivitet og friluftsliv. Bevare arealer til matproduksjon og friluftsliv	Redusere forbruket	Kulturminner, historie og stedsidentitet	Støy og lokal luftforurensning
God integrering og inkluderende samfunnsliv	Forskning, utvikling og innovasjon	Nåværende og fremtidige drikke-vannskilder		Helsefremmende og inkluderende lokalsamfunn og byer	
Mestring og trivsel for alle				Attraktive og levende sentrumsområder	
Inkluderende og gode bomiljøer				Trygge lokalsamfunn og gode bomiljøer i by og bygd	
Gode tannhelsetjenester				Boligsosial innsats og levekårsutsatte områder	
Psykisk helse				Støy og lokal luft-forurensning	
Tilgang på attraktive arenaer for sosialt					

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, mat-produksjon og ernæring	Redusert klimagassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø, økosystem og biologisk mangfold
samvær og aktivitet					

Bruk pilene for å bla til høyre og venstre i tabellen.

9.5.2 Regional plan for kompetanse og verdiskaping

God skolegang og et meningsfylt arbeidsliv er viktige faktorer for innbyggeres deltakelse i samfunnet.
Tilgang til utdanning og relevant arbeid er sentralt for den enkelte innbyggers velferd og livskvalitet, og spiller en nøkkelrolle for å redusere sosiale ulikheter. I Viken skal vi ha et inkluderende og mangfoldig arbeidsliv som er trygt og forutsigbart.

Verdiskaping er en bærebjelke for velferdssamfunnet, og et kunnskapsbasert og innovativt næringsliv vil være avgjørende for å skape et bærekraftig Viken. Faktorer som teknologiutvikling, forskning, kapital, klynger og entreprenørskap fremmer verdiskaping og utviklingen av et internasjonalt konkurransedyktig næringsliv. Godt samspill mellom næringsaktører, utdanningsinstitusjoner, forskningsmiljøer og offentlige myndigheter skal bidra til økt verdiskaping, innovasjon, omstilling til nullutslippssamfunnet og flere arbeidsplasser. Næringsutvikling er også en viktig del av by- og stedsutviklingen i Viken. Skal vi ha levende og attraktive sentrum, må de fylles med aktivitet.

Bakgrunnen for å foreslå en regional plan for kompetanse og verdiskaping, er at det er viktige koblinger mellom utdanningssektoren og næringslivet som bør ses i sammenheng. En helhetlig tilnærming til ansvarsområder som er felles, vil kunne gi positive synergieffekter.

Det regionale partnerskapet som må delta i arbeidet med disse temaene, er tilnærmet likt. Én felles plan og planprosess skal gi mindre slitasje og mer effektiv ressursbruk. Arbeidet med næringsutvikling har benyttet klynger/nettverk og partnerskapsbasert arbeid i betydelig grad. Disse erfaringene kan det være nyttig å trekke inn i et slikt felles planarbeid.

Planen skal sikre at kompetansepolitikken behandles helhetlig, og at fokuset på dannelse og livslang læring blir godt ivaretatt. Samlet vil planen legge grunnlag for et godt og effektivt tverrfaglig samarbeid.

Kompetanse og næring har også oppgaver og utfordringer som må løses hver for seg. Blant annet har skolesektoren et viktig samfunnsoppdrag som må ivaretas uavhengig av næringslivets behov. Planprogrammet til den regionale planen blir her viktig for å definere de ulike temaene planen skal inneholde.

Regional plan for kompetanse og verdiskaping skal legge til rette for et utdanningsløp som sikrer grunnleggende ferdigheter for barn og unge, og som sørger for at gjennomføringsgraden i videregående skole øker. Den regionale planen skal bidra til økt kompetanse i hele Viken. Kunnskap og kompetanse skal være en konkurransefordel for arbeidsmarked og næringsliv i Viken.

Fagskole-, institutt-, universitets- og høyskolesektorens evne til å utvikle, formidle og dele kunnskap og innovasjoner er ett av de viktigste virkemidlene for å bli et mer bærekraftig samfunn. Vi må satse på innovasjon og teknologiutvikling for å gjøre næringslivet mer klima- og miljøvennlig og mer konkurransedyktig, både nasjonalt og internasjonalt.

En regional plan for kompetanse og verdiskaping skal være et viktig verktøy for å videreutvikle og tilpasse samarbeidet mellom næringslivet og utdanningssektoren. Virkemidlene i hele vikensamfunnet må kombineres i større grad enn i dag. Næringslivet må sikres gode rammebetingelser. Vi må i fellesskap bygge arenaer og møteplasser for å utvikle ideer og skape synergier mellom aktører fra ulike fagområder og sektorer for å sikre et produktivt og verdiskapende næringsliv, samt for å lykkes med å tilby et godt utdanningsløp for alle.

De ulike delene av Viken er forskjellige med hensyn til geografi, ressurstilgang, økonomisk historie og læringskultur. Dette gir varierende rammer for virksomheter og næringsmiljø og ulik tilgang på relevante
samarbeidspartnere, kunnskapsinstitusjoner og kompetent arbeidskraft. For å nå målet om balansert regional utvikling i alle deler av Viken, er det nødvendig å tilpasse arbeidet for næringsutvikling i lokale og regionale arbeidsmarkeder til lokale forhold.

I Viken skal det legges til rette for livslang læring. Det fordrer gode muligheter for veksling mellom arbeidsliv og utdanning i skole og på universitet.

Tabell 2.

Oversikt over temaer som skal ivaretas og sees i sammenheng i videre utarbeidelse av Regional plan for kompetanse og verdiskaping.

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, matproduksjon og ernæring	Redusert klima-gassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø økos biolo mang
Relevant utdanningstilbud og kompetanseutvikling	Inkluderende og rettferdig arbeidsliv - integrering og mangfold	Bærekraftig system for produksjon-, distribusjon- og avfallshåndtering av mat	Energiomlegging	Attraktive og levende sentrumsområder og tettsteder er preget av kunst, kultur og næringsaktivitet	Øke l og fo natur biolo mang
Integrering gjennom utdanning og	Innovasjon og teknologi-utvikling	Lokalisering av arbeidsplasser	Energiproduksjon og energiforbruk	Kulturminner, historie og steds-	Verdi nærir

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, matproduksjon og ernæring	Redusert klima-gassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø økos biolo mang
kompetanse		og næringsarealer		identitet	skjer plane tåleg
Tidlig innsats for å skape grunnleggende ferdigheter	Kompetanse og opplæring - livslang læring	Matproduksjon tilpasset klima-endringene	Foregangsfylke for sirkulær-økonomi	Frivillighet, idrett, kunst og kultur som drivere i stedsutviklingen	Økt k om natur ved k endri
Gjennomføring av videregående opplæring	Grønn omstilling av næringslivet	Fiskeri og marine ressurser	Lokalisering av skoler og andre utdannings-institusjoner		
Like muligheter til aktiv deltagelse i samfunnslivet	Internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	Bærekraftig skog-forvaltning			
Mindre sosiale og økonomiske forskjeller	Fremtidsrettet reiselivs-, rekreasjons- og opplevelsesnæring				
Utdanning som grunnlag for aktiv deltakelse i samfunnslivet	Sterke fagskoler, institutter, høgskoler, universiteter og forskningsmiljøer				

Bruk pilene for å bla til høyre og venstre i tabellen.

9.5.3 Regional plan for areal og mobilitet

Planetens tålegrenser må være et premiss for hvordan vi forflytter oss og hvordan vi bruker våre arealer. Samtidig må vi videreutvikle våre samfunn på en måte som er sosialt- og økonomisk bærekraftig. Ressursene i Viken må forvaltes på en måte som også ivaretar kommende generasjoners behov.

For høye klimagassutslipp og tap av vårt biologiske mangfold, er de to fremste truslene for økosystemet vårt. Viken må, gjennom regional plan, redusere utslipp og tap av biologisk mangfold. Videre må det legges vekt på beredskap og klimatilpasning for å være rustet til å møte fremtidige samfunns- og klimaendringer. Hensynet til nåværende og fremtidige drikkevannskilder må belyses.

Satsing på bærekraftig mobilitet vil gjennom helhetlig og tverrfaglig planlegging bidra til mindre transportbehov. Videre skal vare- og persontransporten bli mer klima- og miljøvennlig. Kollektivtransporten skal styrkes, og fleksible transportløsninger skal øke innbyggernes mobilitetsevne på en trygg og klimavennlig måte. Infrastrukturbygging skal skje på bærekraftige prinsipper, og hensynet til trafikksikkerhet og universell utforming skal være førende.

En regional plan for areal og mobilitet skal legge til rette for at viktige samfunnsfunksjoner, arbeidsplasser, sosiale møteplasser, samt natur- og rekreasjonsarealer, er tilgjengelig for alle innbyggere i Viken. Etablerte lokalsamfunn skal sikres muligheter for verdiskaping og en andel av næringsutviklingen. Planen må behandle hensynet til kulturminner, kulturmiljøer og -landskap, både som dokumentasjon av fortiden og som en ressurs for fremtiden. Behovene til barn, unge, eldre og personer med funksjonsnedsettelser skal vises særskilt hensyn. Den regionale planen må behandle spørsmål knyttet til fritidsboligutbygging og næringsutvikling i og i tilknytning til kystsonen, vassdrag og fjellområder. Fortetting og bevisst lokalisering av boliger, virksomheter og tjenester vil bidra til styrking av trygge, attraktive og trafikksikre sentrumsområder tilrettelagt for økt bruk av sykkel og gange. Konsekvenser av fortetting skal belyses. Her må også sosiale-, økonomiske- og miljømessige hensyn vurderes.

Kunst, kultur og kulturminner, idrett, frivillighet og næringsliv, er alle viktige faktorer for å skape inkluderende, levende og trygge byer og tettsteder i hele Viken. Nettverk og partnerskap kan sammen med andre samarbeidsformer bidra til en helhetlig tilnærming i en areal- og mobilitetsplan som kommer alle til gode.

Gjennom arbeidet med planprogram til den regionale planen skal det gjøres vurderinger om det skal utarbeides en helhetlig plan for hele Viken, eller om det er behov for differensiering med hensyn til tematikk eller geografi. Viken er et mangfoldig fylke som kan kreve ulike løsninger. Her skal også de ulike bypakkesamarbeidene vurderes.

Tabell 3.

Oversikt over temaer som skal ivaretas og sees i sammenheng i videre utarbeidelse av Regional plan for areal og mobilitet.

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, mat-produksjon og ernæring	Redusert klima-gassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø økos og bi mang
Bokvalitet og gode bomiljøer	Grønn omstilling av næringslivet	Omdisponering av areal	Energiomlegging	Kulturminner, historie og stedsidentitet	Beva styrki biolo mang

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, mat-produksjon og ernæring	Redusert klima-gassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø økos og bi mang
Sosial infrastruktur (møteplasser, stedsidentitet etc.)	Konkurransedyktig næringsliv	Bærekraftig system for produksjon-, distribusjon- og avfallshåndtering av mat	Energiproduksjon og energiforbruk	Universell og klimavennlig tilgang til viktige funksjoner og sosiale møteplasser	Vern natur økos
Mestring og trivsel for alle	Fremtidsrettet reiselivs-, rekreasjons- og opplevelsesnæring	Masseforvaltning	Opptak av klima-gasser gjennom karbonfangst	Attraktive og levende sentrums- områder preget av kunst, kultur og næringsaktivitet	Vern natur friluft kultu kultu
Like muligheter til aktiv deltagelse i samfunnslivet. Integrering	Forskning, utvikling og innovasjon	Fiskeri og marine ressurser	Redusere transportbehov gjennom samordnet, bolig-, areal- og transportplanlegging	Tilgang til varierte aktivitets- og rekreasjons om råder	Økt verdi base forny ressu
Mulighet for fysisk aktivitet og friluftsliv	Økt verdiskaping basert på fornybare ressurser		Bærekraftig mobilitet, deriblant fossilfri transport	Helsefremmende og inkluderende lokalsamfunn og byer	
Utvikling av trygge offentlige steder	Bærekraftig skogforvaltning			Frivillighet, idrett, kunst og kultur som drivere i stedsutviklingen	
God helse				Fortetting og transformasjon	
Boligsosial innsats og levekårsutsatte områder				Beredskap og klimatilpasning	

Livskvalitet, velferd og like muligheter	Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	Bærekraftig arealbruk, mat-produksjon og ernæring	Redusert klima-gassutslipp og energiomlegging	Helhetlig by- og stedsutvikling	Miljø økos og bi mang
				Fritidsboliger/ fritidsboligutbygging	
				Hensynet til drikkevannsressurser	

Bruk pilene for å bla til høyre og venstre i tabellen.

9.6 Oversikt eksisterende versus nye planer

I tabell 4 angir «X» hvordan eksisterende regionale planer i Østfold (Ø), Akershus (A) og Buskerud (B) foreslås erstattet av nye, tverrfaglige regionale planer for Viken, eller om eksisterende regionale planer videreføres.

(X) angir eksisterende regionale planer hvor flere fylker deler eierskapet, og hvor en eventuell videreføring må avklares i samråd med de øvrige eierfylkene.

Vannforvaltningsplanene er lovpålagte regionale planer som følger av EUs vannforskrift. De regionale vannforvaltningsplanene skal rulleres fortløpende hvert sjette år, og følger en felles, nasjonal plan for rullering. Vannforvaltningsplanene skal nå rulleres for perioden 2022-2027.

Tabell 4. Oversikt over eksisterende versus nye planer.

Regional plan Viken	Fylke	Areal og mobilitet	Kompetanse og verdiskapning	Økt livskvalitet, deltakelse og likeverd	Regional plan foreslått videreføres / rulleres
Regionalplan for:					
Areal og transport for Oslo og Akershus	A	X			(X)
Fysisk aktivitet, idrett, friluftsliv	A	X	X	X	

Regional plan Viken	Fylke	Areal og mobilitet	Kompetanse og verdiskapning	Økt livskvalitet, deltakelse og likeverd	Regional plan foreslått videreføres / rulleres
Handel, service og senterstruktur	A	X	X	X	
Innovasjon og nyskaping i Oslo og Akershus	A	X	X		(X)
Klima og energi	A	X	X		
Kulturminner og kulturmiljøer	A	X	X	X	
Masseforvaltning	A	X			
Vannforvaltning vannregion Glomma og Oslo- fjord	Ø, A				X
Verdiskaping og næringsutvikling	B	X	X		
Hardangervidda	B				X
Nordfjella	B				X
Norefjell–Reinsjøfjell	B				X
Fylkesdelplan for Blefjell	B				X
Kunnskapssamfunnet	B		X	X	
Vannforvaltning vannregion Innlandet og Viken	B				X
Vassforvaltning vassregion Vestland	B				X

Regional plan Viken	Fylke	Areal og mobilitet	Kompetanse og verdiskapning	Økt livskvalitet, deltakelse og likeverd	Regional plan foreslått videreføres / rulleres
Vannforvaltning de norske delene av vannregi- on Västerhavet	Ø				X
Kulturminnevern	B	X	X	X	
Areal og transport	B	X			
Areal og transport Buskerudbyen	B	X			
Avkjørsler og byggegrenser	B	X			
Kollektivtransport	Ø	X			
Fylkesplan Østfold mot 2050 (rev.)	Ø	X	X	X	
Fylkesdelplan barn og unge	Ø	X	X	X	
Folkehelse	Ø	X	X	X	
Fysisk aktivitet	Ø	X	X	X	
Kompetanseplan	Ø		X	X	
Klima og energi	Ø	X	X		
Kulturminner	Ø	X	X	X	
Kultur	Ø	X	X	X	
Kystsoneplan	Ø	X			

Regional plan Viken	Fylke	Areal og mobilitet	Kompetanse og verdiskapning	Økt livskvalitet, deltakelse og likeverd	Regional plan foreslått videreføres / rulleres
Næringsutvikling, forskning og innovasjon	Ø	X	X		
Transportplan	Ø	X			
Vindkraft	Ø	X			

9.7 Fylkesrådets prioriterte temaer

Liste over prioriterte temaer fra Fylkesrådets femti tilleggsforslag til årsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023, vedtatt i Fylkestinget 13. desember 2019.

Listen synliggjør Viken fylkeskommunes prioriteringer i inneværende periode.

Liste over fylkeskommunens prioriterte temaer

- Energistrategi
- Internasjonal strategi
- Landbruksstrategi
- Frivillighetspolitikk
- Strategi for biologisk mangfold
- Tannhelse
- Vikenmodell for seriøsitetskrav til leverandører
- Arealregnskap og økologisk fotavtrykk
- Klimabudsjett og klimaregnskap
- Bærekraftsrapport

9.8 Plan- og styringssystem for Viken fylkeskommune

Regional planstrategi utgjør overbygningen i Viken fylkeskommunes plansystem. Regional planstrategi både beskriver planbehov og er grunnlaget for videre samarbeid gjennom regionalt planarbeid og partnerskap. Målene i regional planstrategi skal legges til grunn for nye planer og partnerskap, samt for rullering av eksisterende planer og handlingsprogram. På denne måten sikres sammenhengen mellom langsiktige mål, prioriteringer og virkemidler.

10 Planvirkemidler

Regional plan

Regional plan utarbeides når det er behov for å samordne aktører og virkemidler. En regional plan tar for seg områder som krever avveiing og avklaring mellom forskjellige interesser, over sektor- og kommunegrenser, og hvor det kreves samordning og forpliktende samarbeid mellom mange aktører i gjennomføringen (Plan- og bygningsloven § 8-1). En regional plan kan gjelde for hele fylket, for deler av fylket, på tvers av fylker eller for et avgrenset tema. Regionale planer utarbeides i samarbeid med kommuner, statlige organer, organisasjoner og institusjoner som blir berørt av planarbeidet. Fylkeskommunen leder prosessen, men er en likeverdig part i utforming og oppfølging av planen. Kommuner, statlige organer og fylkeskommunen skal følge opp regionale planer i sin virksomhet og i sitt planarbeid (Plan- og bygningsloven § 8-2).

Regionale planer skal ha et langsiktig perspektiv, helst minst 12 år.

Planprogram

Et planprogram er en plan for den regionale planen. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister og deltakere, opplegget for medvirkning, spesielt for grupper som antas å bli særlig berørt, hvilke alternativer som vil bli vurdert og behovet for utredninger. Forslag til planprogram skal ifølge plan- og bygningsloven, sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn samtidig med varsling av planoppstart.

Handlingsprogram

For regionale planer som bygger på regionale samarbeidsprosesser skal partene i fellesskap bli enige om hvordan planen skal gjennomføres. Dette skjer gjennom vedtak av egne handlingsprogram som fastsetter hvilke aktiviteter og ressurser som kreves av de enkelte partene for gjennomføring av planen. Dette kan være utgangspunkt for forpliktende partnerskap eller samarbeidsavtaler mellom partene, som må være forankret i partenes årlige budsjettvedtak. Det skal årlig vurderes om et handlingsprogram skal rulleres.

Partnerskap

Partnerskapsmodellen skal løse utviklingsoppgaver gjennom forpliktende samarbeid mellom offentlige og private aktører i en region. Utvikling, planlegging og gjennomføring skjer mellom gjensidig forpliktede aktører. Fylkeskommunen har en samordnende rolle i partnerskap. Partnerskapsmodellen kjennetegnes ved tilpassede og omforente regionale løsninger, resultatfokus, avtalebasert arbeid og partnerskapsstyrer. Et partnerskap kan starte opp raskt, det er avtalebasert og det følger ingen lovpålagte prosesser.

Nettverk

Et nettverk er en mer uformell samarbeidsform enn partnerskap. Vi kan grovt dele nettverk inn i tre ulike kategorier; styringsnettverk, læringsnettverk og mobiliserende nettverk.

Styringsnettverk kan defineres som en relativt stabil sammensetning av gjensidig avhengige aktører fra offentlig, privat og frivillig sektor som samhandler gjennom forhandlinger.

I Læringsnettverk er formålet kunnskapsutveksling og læring mellom aktører, utvikle gjensidige forståelser på tvers av kunnskapsfelt og utfordringer, samt påvirke og endre atferd til aktørene gjennom læring.

I mobiliserende nettverk er hensikten å mobilisere ulike aktører i både offentlig og privat sektor, og mobilisere disse om å nå felles mål som man har satt seg for utviklingen.

Temastrategi

Temastrategier omfatter fylkeskommunens egen virksomhet. En temastrategi er ikke lovpålagt, men utarbeides etter behov. Temastrategiene legger langsiktige føringer og politiske prioriteringer for fylkeskommunens egne ressurser. Temastrategier kan utarbeides i tett samarbeid med relevante regionale aktører. Vurdering av behov for temastrategier og/eller rullering bør skje som en del av prosessen med regional planstrategi.

Fylkeskommunens egne temastrategier skal som hovedregel ha en handlingsdel/tiltaksliste med en realistisk kobling til økonomiplanen. Den bør i utgangspunktet rulleres hvert annet år eller sjeldnere, men i likhet med regionale planer bør behovet for rullering vurderes hvert år. Dersom det vurderes som hensiktsmessig, kan økonomiplanen fungere som handlingsprogram.

11 Begrepsliste – Regional planstrategi for Viken

AGENDA 2030 og FN17

Agenda 2030 er betegnelsen for handlingsplanen for global utvikling frem mot år 2030. Den ble vedtatt i FNs Generalforsamling i september 2015. Handlingsplanen inneholder 17 mål og 169 delmål som omtales som bærekraftige utviklingsmål – *Sustainable Development Goals* (SDG). FN har utarbeidet 232 globale indikatorer for å følge utviklingen i bærekraftsmålene.

Bærekraft/bærekraftig utvikling

Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoners skal få dekket sine behov. I denne definisjonen er det lagt særlig vekt på de fattiges behov for å få oppfylt sine grunnleggende rettigheter og skape mulighet for et bedre liv. Samtidig legger den vekt på at det finnes grenser for hva naturen kan levere i dag uten at det går utover hva den kan levere i framtiden.

Vi deler bærekraftig utvikling inn i tre bærekraftsdimensjoner:

- miljø- og klimamessig bærekraft
- sosial bærekraft
- økonomisk bærekraft

Miljø- og klimamessig bærekraft

Betyr at vi må drive samfunnsutvikling innenfor planetens tålegrenser, og hensynet til klimaet og naturen må være førende for alt vi gjør. Vi mennesker er helt avhengige av naturen, og måten vi bruker planetens ressurser på i dag har store konsekvenser både for kloden og oss mennesker.

Sosial bærekraft

Handler om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. Menneskerettighetene er det viktigste grunnlaget for dette. Vi må jobbe for at alle mennesker skal ha like muligheter til et stabilt helsefremmende liv, til å få utdanning og å jobbe og leve uten diskriminering av noe slag.

Økonomisk bærekraft

Sikre økonomisk trygghet for alle, og å bruke ressursene på en slik måte at dagens økonomiske utvikling ikke går på bekostning av fremtidig økonomisk utvikling.

Generasjonsperspektivet

Generasjonsperspektivet handler om at vi er bevisst at dagens handlinger vil ha konsekvenser for hvilket samfunn våre barn og barnebarn skal leve sine liv i – både i og utenfor Vikens grenser. Se for øvrig *Agenda 2030, Planetens tålegrenser og Bærekraft.*

Planetens tålegrenser

Er kjent internasjonalt som «planetary boundaries», og er et begrep som først ble presentert i 2009. Begrepet planetens tålegrenser definerer ni tålegrenser for jordkloden: *klimaendringer, tap av biologisk mangfold, biogeokjemisk syklus, ozonnedbryting i stratosfæren, forsuring av havet, globalt vannforbruk, endring i arealbruk, atmosfærisk partikkelbelastning* og *miljøgifter.*

Ifølge forskerne ved Stockholm Resilience center, som utviklet begrepet, har vi allerede gått over de definerte grenseverdiene for planeten innen fire av de ni tålegrensene. Planetens tålegrenser setter rammen for all samfunnsutvikling for at vi skal oppnå en reell bærekraftig utvikling.

Biologisk mangfold

Biologisk mangfold er det mangfoldet av liv som finnes på jorda. Begrepet omfatter både de levende organismene (artene), naturtypene (økosystemene) disse artene lever i, og det genetiske mangfoldet innen de enkelte artsgruppene. Sagt på en enklere måte: Biologisk mangfold er planter og dyr og deres leveområder, den levende naturen omkring oss. Utover at det biologiske mangfoldet opprettholder balansen i det globale økosystemet, finnes mange grunner til å bevare det biologiske mangfoldet. De kan generelt deles i tre hovedgrupper:

- *Direkte økonomisk verdi* – mange planter og dyr har direkte økonomisk verdi fordi de kan brukes som mat, råstoff for produksjon, materialer, medisiner med mer.
- *Indirekte økonomisk verdi* – Flere arter har indirekte økonomisk verdi for eksempel gjennom å bestøve avlinger, bearbeide jord, begrense skadedyr eller fordi de er grunnlaget for økoturisme eller rekreasjon.
- *Naturens egenverdi* – naturen, med dyr og planter som lever i den, har en egenverdi utover menneskers behov.

Økosystem

Et økosystem er alle de levende organismene som finnes på et sted og miljøet de lever i. Et økosystem kan være lite – som en pytt, større – som en skog, eller sies å omfatte hele biosfæren, det vil si den del av Jorda (jord, vann og luft) der levende organismer kan eksistere. Alle de levende organismene i et økosystem kalles til sammen et økologisk samfunn.

Det grønne skiftet/grønn omstilling

Økonomisk vekst og utvikling som skjer innenfor planetens tålegrenser, hvor produkter og tjenester gir mindre negative konsekvenser for klima og miljø enn i dag. Det innebærer mindre utslipp av klimagasser, mindre forbruk av ikke-fornybare ressurser og mindre avfall og forurensing. Grønn omstilling gjelder for alle deler av samfunnet.

Sirkulærøkonomi

Er et prinsipp for økonomisk virksomhet som har som mål om å utnytte alle ressurser best mulig. Minst mulig skal kastes som avfall, men holdes i et kretsløp der stadig resirkulering fører til mindre behov for å ta ut nye råvarer. Den sirkulære økonomien er en motsats til den lineære økonomien, som har preget store deler av det moderne samfunnet med vekt på produksjon, forbruk og avfall (bruk og kast).

Bærekraftig mobilitet

Mobilitet betyr i vår sammenheng bevegelse eller forflytning av varer, tjenester og mennesker.

Bærekraftig mobilitet handler om at dagens forflytning av varer, tjenester og mennesker skal kunne gjennomføres uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å dekke sine behov. Målet er samfunnsøkonomiske mobilitetsløsninger som bidrar til klima og miljøvennlig mobilitet og mobilitet for alle.

Blågrønne strukturer/blågrønn infrastruktur

(står som et mål under innsatsområder helhetlig by- og stedsutvikling)

Gjelder mer eller mindre sammenhengende store og små naturpregede områder i og rundt steder. Det kan være landlige områder, ferskvann, kyst- og havområder som til sammen forbedrer økosystems helse og robusthet og bidrar til bevaring av biologisk mangfold. Blå-grønn infrastruktur beskytter og fremmer økosystemenes funksjon og er ofte viktige rekreasjonsarealer for mennesker.